
Patrimoniul transilvănean în corespondența lui Iulian Marțian

Corneliu GAIU

Cuvinte cheie: arheologie, monumente, Comisiunea Monumentelor Istorice, corespondență, Iulian Marțian.
Mots-clés: archéologie, monuments, Commission des Monuments Historiques, correspondance, Iulian Marțian.

Iulian Marțian aparține șirului de personalități care au contribuit în mod substanțial la salvarea și îmbogățirea colecțiilor istorico-documentare ca și la întemeierea unor instituții dedicate păstrării patrimoniului cultural. Interesul manifestat pentru valorile trecutului s-a materializat într-una din cele mai valoroase colecții de documente, valori bibliofile și materiale arheologice din Transilvania, colecție semnalată și pusă la dispoziția celor interesați, intrate în colecțiile unor prestigioase instituții muzeale și biblioteci specializate, atât din țară cât și a celor vieneze sau budapestane. Bun cunoscător al monumentelor și stațiunilor arheologice din Transilvania, pentru a căror ocrotire și cercetare milita, fostul ofițer al armatei cezaro-crăiești¹ a întreținut o vastă corespondență cu numeroși istorici și arheologi, de unii legându-l o durabilă prietenie. Adresându-i-se la 28 august 1923, Marton Roska îl numește „singurul conlucrător al meu care mă pricepe”. Dincolo de interesul comun pentru cunoașterea și punerea în valoare a vestigiilor trecutului, schimbul de informații, susținerea unor inițiative culturale, activitatea în cadrul unor redacții sau instituții de cultură au dat naștere unui susținut dialog epistolar, relevant pentru pasiunea și generozitatea adresantului, a șirului de donații, achiziții, preocupări și personalități cu care acest „amator al trecutului” – cum se autocaracteriza – s-a aflat în legătură. O parte a acestei corespondențe, de la Nicolae Iorga, Constantin Moisil, Elie Dăianu, Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Nicolae Drăganu, Vasile Bogrea, Sextil Pușcariu, Julius Teutsch, păstrate în fondurile arhivistice ale Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud, a fost publicată² sau valorificată în diverse alte volume. În prelungirea acestui demers, focalizăm atenția asupra corespondenței referitoare la preocupările lui Iulian Marțian în domeniul arheologiei și monumentelor, păstrate în același loc. Interesul său în această direcție s-a născut, după propria-i mărturie, din „profunda dragoste de neam” insuflată de către dascălii de la gimnaziul grăniceresc din Năsăud. Aflat într-o garnizoană din Bosnia în anii 1889 – 1891 are prilejul să asiste la săpăturile lui Stratimirovič de la Glasinac care „m-au cucerit și mi-au dat o orientare, pe care, după împrejurări și posibilități, am urmărit-o în tot cursul vieții mele”³.

-
- 1 Iulian Marțian (1867-1937) s-a născut la Mintiu (BN) într-o familie de țărani înstăriți. A urmat, între 1877-1883, studiile la liceul grăniceresc din Năsăud, apoi la școala militară din Sibiu (1883 – 1887). Cariera militară l-a purtat în diverse provincii ale monarhiei habsburgice: Trieste, Bosnia-Herțegovina, Galiția, Transilvania. A trecut în rezervă la cerere în 1904, după care se dedică afacerilor și pasiunii pentru cunoașterea trecutului neamului, pentru a cărui afirmare a militat cu perseverență. A publicat o serie de studii și articole referitoare la descoperiri arheologice din Transilvania și istoria unor locuri sau momente din trecutul Ardealului. Preocupările sale în domeniul istoriei și arheologiei s-au concretizat în studii de specialitate precum „Repertoriul arheologic pentru Ardeal” în limba germană” publicat la Viena în 1909 ediția în limba română a lucrării “îmbunătățită și adăugată” fiind tipărită la Bistrița în anul 1920, „Urme din războaiele romanilor cu dacii” Cluj 1921. A fost unul din fondatorii Muzeului grăniceresc năsăudean. Activitatea sa științifică a fost răsplătită prin acordarea, în anul 1931, a titlului de membru de onoare al Academiei, instituție în ale cărei colecții au ajuns numeroase documente și tipărituri descoperite și salvate de colecționarul năsăudean.
 - 2 I. Rusu, *Din corespondența lui Iulian Marțian*, în Arhiva Someșană. Studii și comunicări, 1, Năsăud 1972, 125-153; I. Rusu-Sărățeanu, I. Mureșan, *Din corespondența lui Iulian Marțian*, în Arhiva Someșană. Studii și comunicări, 2, 1974, 146-168; R. Ștefănescu, *Din trecutul muzeisticii din România. Julius Teutsch – Iulian Marțian: corespondență*, editura Istros, Brăila 2011.
 - 3 Apud I. Rusu, *op.cit.*, p. 126.

Corneliu GAIU, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, e-mail: corneliugaiu@yahoo.fr

Colecția „*adunată cu mare râvnă și mari jertfe de pretutindenea*” s-a aflat în atenția a numeroși cercetători care împrumută, solicită informații sau propun colaborări pentru punerea în valoare a acestui unic și valoros tezaur. La 29 decembrie 1900 Ioan Bianu îi scria cu entuziasm: este „surprinzător ca un bărbat al armelor să aibă atât de mare interes pentru cărți și manuscrise vechi, încât să facă colecțiuni cum ne spune dl. Iorga că aveți D-voastră”⁴.

Pasiunea sa pentru arheologie s-a concretizat în numeroase obiecte și „frânturi de vase” pe care le înaintează spre examinare și determinare specialiștilor sau le donează unor colecții muzeale. Pentru colecția gimnaziului din Năsăud dăruia încă din 1898 „mai multe obiecte vechi”, apoi în 1912 tot el dona „un număr însemnat de frânturi de vase și unelte aflate în stațiunile preistorice descoperite de domnia sa pe hotarul comunelor Năsăud, Rebrîșoara, Nepos, Maieru, Cepari, Mintiu, Cociu, Beclean, Turda și Moigrad” iar în anul următor alte „materiale preistorice de la Năsăud, Rebrîșoara, Beclean, Rusu Bârgăului și Chiochiș”⁵. Cu aceeași generozitate dona Muzeului Ardelean în 1904 în două rânduri, „298 de diferite antichități preistorice și de epoca romană” și apoi încă un monument funerar roman. Muzeul Național Maghiar era interesat să achiziționeze o imitație după un denar roman republican, identificat de G. Finály între cele 43 de monede trimise spre determinare în anul 1902, fie printr-un schimb, fie prin cumpărare. Pentru Muzeul de Istorie Naturală din Viena, Josef Szombathy⁶ propune păstrarea unora din obiectele trimise de către Marțian în vederea ilustrării Repertoriului său arheologic.

Pentru recent constituitul Muzeu etnografic, de artă națională, artă decorativă și artă industrială din capitala României Marțian dăruia în anul 1908 o varietate de obiecte etnografice, pentru care Al Tzigara-Samurcaș îi exprimă mulțumiri. Schimbul epistolar și susținerea reciprocă a continuat între cei doi și după Unire, Marțian prin împrumutarea altor obiecte din colecția proprie, Tzigara-Samurcaș, din postura de inspector general al muzeelor din România, prin susținerea inițiativei lui Marțian de constituire a unui muzeu la Năsăud, scop pentru care se alocă, în 1923, suma de 10 000 lei. Ca urmare, Iulian Marțian publica un „Aviz” în care arăta că a fost încredințat din partea Ministerului Artelor cu înființarea unui Muzeu Regional la Năsăud, drept pentru care invită pe „toți locuitorii să binevoiască a contribui la realizarea acestui măreț scop cu obiectele pe care le vor crede potrivite, fie ca donație, fie pentru bani”, se solicita cu deosebire: țesături, cusături vechi și obiecte antice între acestea fiind pomenite și cărțile sau manuscrisele. Avizul se încheia cu încredințarea „că urmașii acelor buni români care au știut să întemeieze sub împrejurări grele primul institut de cultură națională pe Valea Someșului - se vor dovedi vrednici de înaintașii lor și vor sprijini opera întemeierii acestei noi instituții culturale”. La 5 septembrie același an Tzigara-Samurcaș, impresionat de devotamentul cu care acesta a pornit la treabă își exprima convingerea că „în curând Năsăudul va avea – multumită D-tale – cel mai interesant muzeu” asigurându-l totodată de „tot concursul și te rog a nu mă cruța, dacă îți pot fi de ajutor”⁷.

Dincolo de pasiunea de colecționar Marțian militează pentru conservarea vestigiilor istorice, întreprinde repetate excursii pentru identificarea unor cetăți și locuri istorice pe care le fixează cartografic, adună date și informații privind descoperiri și bunuri arheologice pe baza cărora realizează un util repertoriu arheologic al Transilvaniei⁸, lucrare care îl califică pentru a deveni membru al Comisiei monumentelor din Ungaria, iar după alipirea Transilvaniei la regatul României ca pe unul din cei mai experimentați și activi membri ai Comisiunii Monumentelor Istorice – Secția pentru Transilvania⁹. Într-o scrisoare adresată Comisiei Monumentelor de la București, în aprilie 1919, sugerează oportuna constituirea unei secțiuni distincte a Comisiei pentru Ardeal unde conscrierea monumentelor „ar trebui să se facă cât de în grabă pentru de a asigura existența monumentelor românești și de altfel puține la număr”, poziție însușită de către autoritățile centrale care-l însărcinau pe Al. Lapedatu cu organi-

4 I. Rusu-Sărățeanu, I. Mureșan, *op.cit.*, p. 146.

5 V. Wollmann. C. Gaiu, *Antichități risipite în Sașii transilvăneni între statornicie și deșărădăcinare/ Die Siebenbürger Sachsen zwischen Heimatreue und Entwurzelung*, Bistrița, 2006, p. 10.

6 J. Szombathy (1853-1943) arheolog, întemeietorul secției de Antropologie a Muzeului de Istorie Naturală de la Viena și director al acestei instituții. Săpături arheologice la Obermaier, Mladeč (Moravia), Horodnicu de Jos (Bucovina).

7 Întemeierea muzeului s-a amânat până în anul 1931 când Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Iuliu Moisil, Artene Mureșan și Alexa David „călăuziți de sentimente de dragoste pentru neamul nostru au luat hotărârea ca să-și pună laolaltă colecțiile de cărți, de a documente relative la ținutul nostru, de manuscrise, de diferite publicații și alte obiecte ce se găsesc în proprietatea lor... ca să nu se piardă după moartea noastră, să le punem laolaltă, să se păstreze pentru viitor și completându-se mereu și de urmașii noștri să poată fi de folos generațiilor viitoare și istoriei ținutului nostru”.

8 Marțian Julius, *Archaeologisch-prähistorisches Repertorium für Siebenbürgens*, Wien 1909; Marțian Julian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistrița 1920.

9 I. Oprea, *Unele probleme privind începuturile activității CMIT în ActaMN 14, 1977*, p. 547 ssq.

zarea acesteia¹⁰. Încă în septembrie 1921 Marțian formula un „Proiect pentru conscrierea monumentelor istorice din Ardeal” care să includă stațiuni preistorice, cetăți, necropole, castele, biserici, mănăstiri, incinte și turnuri ale fortificațiilor orașelor, enumerându-le pe cele mai reprezentative¹¹.

Conclucrarea în cadrul secțiunii Comisiunii Monumentelor a stat la baza unei vaste corespondențe care reflectă preocupările acestui organism, dificultățile întâmpinate în punerea lor în practică, evoluția atitudinii în problemele legate de protecția și punerea în valoare a monumentelor. Descifrăm în schimbul epistolar emoționante mărturii de altruism și reciprocă prețuire între membrii acesteia, statornice legături colegiale, și eficiente colaborări. Îndârjirea cu care Iulian Marțian pleda pentru cunoașterea și conservarea monumentelor din zonă, apelul constant la păstrarea mărturiilor istorice, sunt oglindite de numeroase misive.

Cu unii dintre membrii Comisiunii s-a aflat în relații apropiate cu mult înainte de crearea acesteia. Elie Dăianu¹² a fost un prieten cu care se sfătuia frecvent, care i-a pus la îndemână numeroase manuscrise și cărți vechi identificate prin parohiile vizitate și care i-a găzduit o suită de articole în revista „Răvașul”; Alexandru Lapedatu a fost unul din beneficiarii tezaurului său de documente încă din 1906 când a întreprins o documentare în regiune¹³, apoi calitatea de președinte a Comisunii pentru Transilvania l-a înscris între colaboratorii cei mai statornici. Epistole încărcate de prețuire și o sinceră amiciție sunt cele expediate de către Márton Roska¹⁴. Parcurgându-le cunoaștem zbaterile harnicului arheolog clujean pentru promovarea cercetărilor arheologice, entuziasmul cu care îi semnalează izbânzile și rezultatele cercetărilor sale. În 1921-1922 Roska cu sprijinul lui Marțian întreprinde săpături la Vărarea¹⁵ despre care afirmă că „nu a fost lucru ușor, cu toate că am praxă de 22 de ani, dar greutățile le-am învins și mă simțesc mai tare în experiențele mele”. Dorința de a continua cercetările în zonă punctează corespondența dintre cei doi. În iunie 1925 îi cere relații suplimentare despre urmele paleolitice din jurul Năsăudului într-o scrisoare „mi se arată posibilitatea să pot cerceta la Dv”, iar în iunie 1928 revine cu speranța „să începem descoperirile din acest an în jurul Năsăudului, în scopul să clarificăm o mulțime de chestiuni întâiu acolo, unde prin spiritul D-tale se face o ispravă bună”. Aceste cercetări, încheiate cu rezultate mulțumitoare s-au desfășurat în 1929, așa cum reiese dintr-o scrisoare din 29 iunie în care exclamă plin de entuziasm „Doamne, dacă am avea câte un Iulian Marțian în fiecare colț al Ardealului, ce ușor ar merge munca”.

De secretarul Comisiunii, Constantin Daicoviciu, l-a legat nu doar interesul comun pentru susținerea cercetărilor arheologice din Transilvania ci și o generoasă și reciprocă prețuire. Atunci când, în iunie 1925, Roska îi scrie maiorului la Năsăud despre faptul că „i-a reușit lui Daicoviciu să fie trimis la Roma, pe un an ca bursier... Se bucură foarte mult și cu el mă bucur și eu, fiindcă o capacitate care trebuie să aibă un viitor frumos, ce privește lucrările la a căror isprăvire e chemat” cerându-i „ca cu sufletul Dv. frumos, cu care ați ajutat pe atâția vrednici și nevrednici, să vă interesați de soarta lui”, Marțian nu a rămas insensibil așa cum reiese din scrisoarea pe care, la 28 aprilie 1926, C. Daicoviciu i-o trimite din Roma „Vă mulțumesc din toată inima pentru ajutorul ce-mi dați și nu găsesc o altă recunoștință mai potrivită decât aceea de a vă promite că voi face totul ca să profit de această ședere la Roma pe care D-voastră mi-o înlesniți”.

Împătimit promotor al trecutului ținutului grăniceresc, Iulian Marțian a căutat să direcționeze atenția Comisiunii și spre această zonă, insistând pentru deplasări ale membrilor săi la o seamă de locuri și monumente pe care le propune a fi incluse în lista monumentelor, militează pentru lucrări de restaurare la Rodna și Gersa și pentru efectuarea de cercetări arheologice în acest areal. În afara deja amintitelor săpături arheologice de la Vărarea, propunea efectuarea de săpături la „catacombele” de la Rodna¹⁶ și la cetatea de la Dumitra. În 1926 obținea din partea Comisiunii suma de 40.000 lei pentru săpături în hotarul comunei Rodna¹⁷, sumă cu care Constantin

10 Comisiunea și-a început activitatea la 10 aprilie 1921 avându-i ca membrii pe D.M. Teodorescu, Ioan Lupaș, Marton Roska, Michael Csaki, Elie Dăianu și Iulian Marțian. Idem, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după marea Unire*, București, 1988, p. 41.

11 Idem, *Unele probleme privind începuturile activității CMIT* în ActaMN 14, 1977, pp. 550-551 nota 10.

12 Elie Dăianu (1868 – 1956) studii gimnaziale la Sibiu și Blaj teologia la Universitatea din Budapesta și filologia la Graz și Budapesta. Redactor la Tribuna, protopop al Clujului, editor al revistei „Răvașul”, implicat intens în politica națională și culturală a Transilvaniei.

13 I. Oприș, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice...*, p. 42.

14 O pertinentă analiză a vieții și activității arheologului Márton Roska la Erwin Gáll, *Márton Roska (1880 – 1961) și cercetarea arheologică a secolelor X-XI*, în SCIVA, 61, 2010, 3-4, pp. 281-306.

15 Márton Roska, *Un vechiu cimitir românesc în fostul sat Vărarea din jud. Bistrița-Năsăud*, Cluj, 1924.

16 I. Oприș, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice...*, p. 115.

17 Dare de seamă asupra lucrărilor Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, în anii 1926-1928, în ACMIT 1926-1928, p. 250.

Diculescu¹⁸ realizează săpături în cetatea de la Anieș, despre mersul cărora îi raportează lui Marțian, reținut de boală în Năsăud.

Pasiunea pentru arheologie și buna cunoaștere a teritoriului transilvan i-a făcut pe mulți specialiști să apeleze la notele și cunoștințele pe care Marțian le-a acumulat. În 1906 Teglás Gábor îi cere precizări privind traseul șanțurilor din zona munților Harghitei și despre o planificată excursie arheologică în zona Năsăudului. Julius Teutsch¹⁹ îl consultă în privința drumului roman din valea Oltului²⁰, îi propune o incursiune în comun în zona Ciucului²¹, îl informează periodic asupra descoperirilor făcute și achizițiilor realizate, îi oferă date pentru definitivarea Repertoriului său²². Gábor Finály²³, cu care a întreținut o îndelungată corespondență, îl roagă să-i dea informații privitoare la descoperirile arheologice din afara provinciei romane, precizări asupra „limesului fără limes”, mulțumindu-i pentru caietul de notițe pus la dispoziție și care i-a fost de mare folos la întocmirea hărții provinciei Dacia, determinări de monede, solicitarea unor piese pentru colecția proprie sau apelul pentru căutarea coleg aflat în suferință sunt reflexele unei solide prietenii.

În șirul personalităților cu care Iulian Marțian a avut schimburi epistolare ne-au reținut atenția scrisorile trimisă de Hans Reinerth, prima dintre ele transmisă chiar din Bistrița, orașul său natal²⁴. Acesta îl informează despre apariția unei noi publicații „*Nachrichten der Anthropologischen Gesellschaft*” pentru care îi solicită mici rapoarte. Un astfel de studiu, referitor la două altare preistorice, este invocat într-o scrisoare din 1927²⁵. Într-un alt rând îl roagă să-i trimită fotografii ale unei case din împletituri de nuiele, întâlnite în drumurile sale între Bistrița

-
- 18 Constantin C. Diculescu (1880-1936), studii universitare la Berlin, unde susține și doctoratul în 1918. Interesul istoricului și filologului bucureștean pentru acest loc își avea probabil suportul în descoperirea, înainte de 1848 la baza cetății, unui tezaur monetar conținând monede de sec. IV p. Chr., epocă căreia i-a consacrat principalele lucrări: *Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des Rumänischen Volkes*, Leipzig 1922; *Die Wandalen und die Goten in Ungarn und Rumänien*, Mannus-Bibliothek 34, Leipzig, 1923, pe care în 1925 Marțian le solicita editurii (ANBistrița, Fond Șotropa, dosar 12, nr. 4).
- 19 Julius Teutsch (1867-1936) arheolog amator și colecționar, întemeietor și director al Muzeului Săsesc al Țării Bârsei. A efectuat săpături arheologice în jurul Brașovului: Bod, Ariușd, Codlea (R. Ștefănescu, *Iulius Teutsch și Muzeul Săsesc al Țării Bârsei în contextul muzeisticii românești și străine*, Brăila 2010).
- 20 R. Ștefănescu, *Din trecutul muzeisticii din România. Julius Teutsch – Iulian Marțian: corespondență*, Brăila, 2011, pp. 50-51.
- 21 *Ibidem*, p. 22
- 22 *Ibidem*, p. 74.
- 23 Finály Gábor (Cluj 1871 – Budapesta 1951), arheolog, lingvist și pedagog. Director al Gimnaziului Kölcsey Ferenc din Budapesta (1906-1913). A efectuat cercetări arheologice la Pilismárot, iar în 1910 a condus o expediție arheologică în Munții Orăștiei care a dus la declararea perimetrului Grădiștea Muncelului monument al naturii. A elaborat un dicționar latin și a întocmit o hartă a Ungariei romane. (Oroszlán Zoltán, *Finály Gábor (1871-1951)* în, ArchÉrt. LXX-IV/1951, pp. 151-152).
- 24 Hans Reinerth s-a născut la Bistrița la 13 mai 1900 din părinții: Karl Reinerth ofițer în Regimentul 63, mama Otilie, născută Zemansky. După studii la Gimnaziul ev. din Bistrița, a urmat Teologia la Tübingen (1918-1922) unde a frecventat și cursuri de Chimie anorganică, astronomie, botanică, geologie, artă, etnografie și în special pe cele de preistorie ale prof. R. Schmidt. Își susține docența în 1925 cu lucrarea *Die jungere Steinzeit in Schweiz*. Între anii 1925-1933 profesor asociat la Universitatea din Tübingen; 1934-1945 prof. la Universitatea din Berlin și director al *Instituts für Vorgeschichte und germanische Frühgeschichte*, membru al Academiei Germane de Științe Naturale, Leopoldina (1944). Angrenat în mișcarea național-socialistă a cărei ideologie a promovat-o, fiind un apropiat a lui Alfred Rosenberg, a direcționat cercetările arheologice în susținerea rolului populațiilor germanice în preistoria spațiului european. Metoda modernă de cercetare, care includea analizele de polen și dendrocronologie în investigarea așezărilor, precum și întemeierea parcurilor arheologice de la Oerlinghausen și Unteruhldingen îl situează în avangarda arheologiei europene, cu toate deviațiile politice care i-au marcat activitatea. După război a avut de suportat efectele procesului de denazificare, cu retragerea titlurilor științifice. Reabilitat în 1953 după care a fost director al Pfalbautenmuseum Unteruhldingen unde conduce și Institutul de cercetări preistorice. S-a stins din viață la 13 aprilie 1990 la Unteruhldingen (E. Wallner, *Absolventen des Bistritzer evangelisch-sächsischen Gymnasiums als Hochschullehrer und Forscher*, în *Beiträge zur Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, 6, 1992, pp. 100-102; Gunter Schöbel, *Hans Reinerth (1900-1990) – Karriere und Irrwege. Eines Siebenbürger Sachsen in der Wissenschaft Während der Weimerer Zeit und des Totalitarismus in Mittel- und Osteuropa*, în *Acta Siculica*, 2008, pp. 145-188; Katharina Krall, *Prähistorie im Nationalsozialismus. Ein Vergleich der Schriften Herbert Jankuhn und Hans Reinerth zwischen 1933-1939*, Konstanz, 2005, pp. 35-64).
- 25 Se pare că articolul lui Marțian, a cărui copie se păstrează în ANB, *Fond Iulian Marțian, pachet LV dosar 178*, tratează două „altare preistorice” identificate la Prislop (actualul Liviu Rebreanu) și la Mintiu. Nota cu titlul J. Martian, Siebenbürgen: *Zwei prähistorische Altäre bei Nașod* a fost publicată în *Nachrichten der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft*, II, 1927, Heft 1, p. 37.

și Năsăud, și de case cu acoperișuri din paie, pentru a-i servi ca modele pentru construcțiile preistorice din stațiunile cercetate pe malul lacului Constanta (Bodensee), unde îl invită să-l viziteze.

Prezent în publicațiile vremii cu subiecte istorice diverse, tributare unei abordări romantice, care s-a prelun- git la publiciștii transilvăneni de la cumpăna secolului XX, Iulian Marțian a avut meritul de a aduna, semnala și pune la îndemâna savanților vremii documente și mărturii istorice de mare însemnătate. Spiritul iscoditor, pasiunea pentru trecut, patriotismul manifest, generozitatea, angajamentul voluntar în cunoașterea și păstrarea patrimoniului se degajă din gesturile și acțiunile sale, care i-au atras recunoștința și prețuirea contemporanilor.

*
* *

1. Cluj, 29 februarie 1904 – *Pósta Béla confirmă donația de 298 de piese dăruite de Iulian Marțian Muzeului Ardelean din Cluj.*

Colecția de Numismatică și Antichități a Muzeului Național Ardelean,
Cluj, Universitatea Centrala
64-1904

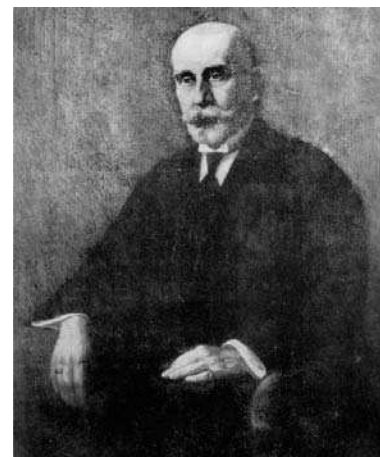
Cluj

Prea măritului domn Martian Iulian capitan de honvezi

Domnia ta a binevoit a dăruii colecției de numismatică și antichități a Muzeului Național Ardelean 298 de diferite antichități preistorice și de epoca romană.

Am favoarea de a vă anunța, că strașnicul prețios dar al domniei voastre a fost încorporat în mod reglementar în inventarul instituției noastre, și simt de datoria mea a-mi exprima pentru el marea-mi recunoștința, totodată vă cer, ca și în viitor să binevoiți să sprijiniți instituția noastră.

Cluj, 29 februaris 1904

Dr. Pósta Béla

Fond. Iulian Marțian, dos. LV/175

2. Cluj, 21 decembrie 1904 – *Pósta Béla confirmă preluarea unui monument funerar roman, dăruit muzeului de către Iulian Marțian.*

466-1904

Prea stimate domn!

Pe data de 17 luna cur. ați binevoit a dăruii colecției de monede și antichități a Muzeului Național Ardelean un fragment de piatră funerară de epocă romană.

Pe când am onoarea de a vă anunța, că minunatul dar al domniei voastre a fost încorporat în colecția instituției noastre în mod reglementar, simt de datoria mea a vă mulțumi pentru el, totodată vă rog, ca instituția noastră și în viitor să binevoiți a o împărtăși prin prețioasa susținere a domniei voastre.

Cluj, 21 decembrie 1904

Colecția de monede și antichități a Muzeului Național Ardelean, Cluj, Universitatea Centrală.

Fond Iulian Marțian, dos. LV/175

3. Cluj, 25 februarie 1905 – *Scrisoare de confirmare a unei donații făcute de Iulian Marțian pentru Muzeul Ardelean alcătuită din 3 antichități și 14 plăci fotografice.*

70-1905

Prea stimate domn!

Anunțându-vă despre înregistrarea în mod reglementar în colecția noastră, pe lângă multele daruri de până acum, a 3 antichități și a 14 discuri fotografice, dăruite de către dumneavoastră mai nou, primiți pentru acestea mulțumirile mele și îngăduiți-mi a spera, că instituția noastră va beneficia și în viitor de prețioasa dumneavoastră susținere.

Cluj, 25 februaris 1905

Fond Iulian Marțian, dos. LV/175.

4. Budapesta, 22 noiembrie 1906 – *Téglás Gábor*²⁶ îi cere informații de topografie arheologică.

Budapest 22 noiembrie 1906

Stimate domnule!

În această vară pe valea superioară a Someșului Mare, la Șanț am auzit că v-ați pensionat și la Năsăud continuați cercetările despre care cu multă stimă a vorbit și regretatul Flan (?)

M-am pensionat și eu și pot să mă-nchin Daciei. Am intenția să mă duc și la Năsăud, dar nu mai am timp, așa că numai la anul voi ajunge acolo, atunci când, după cum am auzit de la dl. deputat Ciocan, veți avea și tren. Până atunci m-ați îndatora cu descrierea mai amănunțită a șanțului de la Ciceul de jos Ciuc spre Csögöd (?), deoarece încă înainte de căderea zăpezii aș vrea să vizitez și această linie. Vă rog să arătați începutul, direcția și punctul terminus ca să pot să fac un fel de plan pe hartă. Am văzut multe din Dacia, dar totuși prea puține ca să am o viziune clară asupra ei. Totdeauna citesc cu plăcere comunicările Dumneavoastră în *Arheologiai Ertesítő*

Dacă mă voi duce la Năsăud...

Téglás

Fond Șotropa pach. I dos. 21 nr. 9.

5. Năsăud – *Iulian Marțian* răspunde lui *Téglás* în legătură cu fortificația de la Ciceu – Ciuc și disponibilitatea de a-l însoți în cercetările sale.

Stimate directore!

Am primit scrisoarea dumneavoastră, dar numai azi pot să răspund. Am auzit că vara trecută ați umblat pe la Rodna și am așteptat să ne întâlnim la Năsăud. Eu în prezent sunt pensionat provizoriu, după cum ați auzit. Deci cercetez și studiez ici-acolo. De mult n-am mai scris, ceea ce are cauza sa. Mă bucur că mă veți vizita și vă rog să mă anunțați înainte de a veni. Aș fi vrut să vă însoțesc la zidul ciclopic de piatră de la Csögöd, e greu de găsit. Găsirea ruinelor acestui zid e rezultatul unor experiențe acumulate ani de zile. Lângă această linie, în munți, deasupra unei cariere am găsit o piatră cu inscripție runică și acest desen.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 10.

6. Budapesta, 12 septembrie 1902 – *Finály Gábor* despre determinarea lotului de denari romani din colecția lui *Marțian*.

Budapesta, 12 sept. 1902

Dragă prietene! Numai azi am reușit să mă uit la denari, folosesc cărțile de numismatică ale muzeului național; 34 bucăți deja sunt determinate și descrise. Unul dintre denari îl interesează foarte mult pe cei de la muzeul național, o imitație barbară a unui denar de argint în valoare de 3 franci, potrivit lucrării de specialitate a lui Babelon, denar de Fufius Calenus din 82 î.e.n. M-au rugat să-ți ofer în locul acestei imitații barbare un exemplar original și în plus un denar republican din argint curat, și tu să donezi această imitație barbară secției de numismatică a muzeului național, unde se face o colecție specială a imitațiilor barbare. Deoarece știu că nu te interesează în mod special monedele, îți transmit cu destul curaj această ofertă de schimb și aștept răspunsul.

La Drag am terminat repede de săpat, din cele două situri așa numite „romane” unul e preistoric și celălalt feudal (sec. XIV –XV).

Salutări camaraderești și de arheolog
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 4.

26 Téglás Gábor (1848-1916) a urmat studii la colegiul Bethlen din Aiud, unde l-a avut profesor pe Károl Herepey care i-a insuflat interesul pentru antichități, apoi studii universitare la Budapesta. Din 1871 profesor la Deva unde a contribuit la constituirea Asociației de Istorie și Arheologie a comitatului Hunedoara, desfășurând o intensă activitate de cercetare arheologică la Ulpia Traiana Sarmizegetusa și la cetățile dacice din munții Orăștiei. A manifestat interes pentru studierea limesului roman din estul Transilvaniei. În 1888 a fost ales membru corespondent al Academiei Maghiare de Știință. După pensionare, în 1903, se stabilește la Budapesta. A publicat studii și articole de popularizare a trecutului și frumuseților locurilor pe care le-a străbătut, fiind și un entuziast membru al Societății Karpattenvereins (Al. Barnea, *Arheologia clasică în România. Primul secol*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 141-169).

7. Budapesta, 6 octombrie 1902 – *Finály Gábor* îi scrie lui *I. Marțian* despre determinările lotului de denari romani, între care se află o imitație barbară pentru care Muzeul Național din Budapesta are interes.

BUDAPESTA, 6 X.1902

Dragă prietene,

Alaltăieri am terminat determinarea, am lucrat vreo 6 ore. După cum știi, am lucrat la muzeul național și cei de acolo au văzut acel denar barbar. Dar greșești. Muzeul național nu cumpără de la „negustori germani”, eventual bani emiși de regii maghiari sau de voievozii Transilvaniei, restul monedelor provin din donații sau descoperiri din țară. Imitațiile barbare își au valoare tocmai datorită locului unde au fost descoperite, studiul nici nu e posibil dacă sunt numai 1-2 – 10 bucăți, numai acolo, unde sunt adunate câteva sute de monede barbare de pe teritoriul țării, cu locurile descoperirii cunoscute. Scopul muzeului național e tocmai colectarea descoperirilor din țară, și pentru realizarea acestui scop negustorul străin e ultimul izvor, nu prea cumpără nici de la negustorii din țară (mă refer la antichități și monede, nu și la cărți), izvorul lor e publicul, în primul rând publicul entuziast care știe să aprecieze antichitățile. Acest public a făcut muzeele germane, franceze, ruse, engleze etc și acest public a făcut și muzeul nostru.

Am împachetat 43 denari și le trimit, dar nu pot cu ramburs. Îți voi imputa peste doi ani la Nádás la prima partidă de ...! Până atunci îmi rămâi dator. Dar dacă ești „anticar” de ce nu te înscrii în Asociația de arheologie și numismatică? Pentru 10 coroane poți să-ți tipărești și pe cartea de vizită că ești membru și primești și 2 reviste de specialitate!

Gîndește-te și scrie,
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 8.

8. Budapesta, 23 martie 1903 – *Finály Gábor* despre studiul lui *Marțian* trimis spre publicare în *Archeologiai Ertesítő* (Probabil art. *Regitepek és belhelyekről a Kiraly területen*, AE, 1903, pp. 283 -287).

Dragă prietene,

Am vorbit cu Hampel, a preluat de la Szendrei articolul tău, nu ți-a scris pentru că a crezut că te-a informat Szendrei. Dar încă nu l-a citit, nu poate să spună nimic, doar faptul că nr. din aprilie e deja făcut, de aceea nu s-a grăbit să-l citească. Mai vorbesc cu el.

În nr. din aprilie va apare o mică critică a mea despre drumurile din Pannonia împotriva lui Domaszerszki. Noutatea e că scandalul înscenat aici a trezit antipatie peste tot și acei oameni care se țin de scandal vor sfârși rău.

Te salută din inimă prietenul și camaradul tău

Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 20.

9. Nziosid, 24 iulie 1903 – *Finály* despre săpăturile arheologice pe care le întreprinde.

Nyiosid, 24 iulie 1903

Pe platoul Pogujon (nu Poguzson!) este un zid circular, cu o grosime de 180 cm și diametru de 10 m, înăuntru cioburi, 2 tesle, metal nimic, câteva oase. Cioburile sunt preistorice, barbare sau romane, în majoritate romane. Mai rămân 4 – 5 zile.

Te salută
Finály

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 5.

10. Budapesta, 23 noiembrie 1906 – *Finály* despre cumpărarea pentru *Marțian* a unei perii pentru curățat monede și lucrul la raportul despre săpăturile de la *Pilismarót*.

Budapesta, 23 nov. 1906

Dragă prietene,

Din 101 de motive, pe care nu ți-le pot spune acum, numai azi am cumpărat peria pentru monede, ți-o trimit, o costat 90 fileri. Sunt ocupat cu descrierea săpăturilor de la *Pilismarót*. Ai fi amabil să-mi scrii câteva rânduri despre obiectele găsite în afara așa numitei limes dacic, deci în barbarie, fie ele monede sau orice? Te-aș mai

ruga, acum în afara arheologiei, ca om de bancă, ai putea să-mi trimiți timbre poștale folosite din corespondența instituției tale?

Totuși mai sper că odată ne vom întâlni.

Te salută
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 17.

11. *Finály despre lotul de scrisori din colecția Marțian pe care Muzeul din Budapesta dorește să-l cumpere.*

Budapesta, 23 dec. 1907

Dragă Prietene

Înainte de vacanță nu am putut ajunge la muzeu, nici să mă așez la birou. Numai acum pot să-ți scriu că pentru scrisorile trimise sunt dispuși să dea 200 coroane. Ar vrea să discute cu tine și despre scrisoarea cu blazon, căci propunerea lor a rămas de fapt fără un răspuns ferm, dacă ai relua discuția poate ați ajunge la o rezolvare. În timpul vacanței voi fi acasă, dacă scrii, voi putea merge la muzeu; voi putea citi cu mai multă atenție „Siebenbürgen”, până acum am răsfoit-o numai, dar am impresia că vom mai discuta noi despre ea.

Sărbători fericite
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 18.

12. *Finály despre editarea repertoriului lui I. Martian.*

Budapesta, 9 aprilie 1907

Dragă prietene,

Din februarie tot mă pregătesc să-ți răspund, să-ți mulțumesc pentru date și pentru timbre, fac colecție din anii 70. De ce nu am reușit să-ți scriu decât acum, îți voi povesti când vei sta aici la biroul meu. Fapt e că n-am avut timp. E adevărat că am avut treabă destulă. Ultima *Fundbericht* din Berlin, în care însă deocamdată nu au cuprins basorelieful de la Sîngeorz, ca să te întreb prima dată din ce fel de piatră este și e în stare bună? Sunt figuri vizibile? Îmi permit să-ți scriu numai atât ca bibliografie: Nach der liebenwindigen Mitteilung des Hure I.H. Vreau să scriu câteva cuvinte despre problema Repertoriului. Vreau să vorbesc despre faptul dacă e mai convenabilă editarea în limba germană, în Germania, pierzând timpul în căutarea editorului, care, în cele din urmă, te va pune să plătești tu cheltuielile, după cum ai auzit și tu un singur caz. Eu aici nu am vorbit despre Repertoriul tău cu nimeni, nici n-am dreptul să-l amintesc fără permisul tău. Dar sunt convins că și aici vei găsi edituri cu aceleași cheltuieli îl vei putea tipări și aici și nici dreptul de autor nu e mai mare la germani decât la maghiari (la amândoi suma probabilă fiind ± 0). Deci pun întrebarea, n-ar fi posibilă editarea Repertoriului aici, în limba maghiară? Textul ce trebuie anexat poți să-l scrii și tu foarte bine în limba maghiară și eu mă angajez să fac corectura dacă eventual va fi nevoie. Faptul ar avea și un rezultat material favorabil. Repertoriul german ar fi cumpărat în străinătate de 40-50 de biblioteci și de tot atâția particulari, în țară 50 biblioteci și particulari. Ediția în limba maghiară ar pierde cumpărătorii particulari din străinătate (bibliotecile nu, acestea deja țin evidența literaturii științifice maghiare), dar ar câștiga în țară 150-200 de cumpărători care nu prea ar cumpăra cărțile germane, mă gândesc la liceele maghiare. Încearcă, gândește-te la asta! Pergamentele există, nu prea am înțeles multe din ele, dar încă nu le trimit, poate mă mai pot ocupa. Până azi nu am găsit limesul lui Torma, exemplarul meu s-a rătăcit undeva și nu-l mai găsesc. Programul de vară nu e încă făcut, dar 3-4 săptămâni mă voi odihni.

Te salută și te așteaptă
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 15-16.

13. *Budapesta, 29 iulie 1907 – Finály despre evaluarea a două documente către muzeul din Budapesta.*

Budapesta, 29 iulie 1907

Dragă prietene,

Muzeul Național oferă 80 coroane pentru cele 2 scrisori. Te rog să-mi scrii la Pilismarót, deoarece de la 1 august până în 28 voi săpa acolo. Nu vii o zi acolo? Cred că vor fi lucruri interesante.

Te salută
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 6.

14. Budapesta, 25 noiembrie 1907 – *G. Finály despre un lot de documente donate de către Marțian Muzeului Național din Budapesta.*

Budapesta, 25 nov. 1907

Dragă prietene,

Ieri am primit o scrisoare de la biblioteca Muzeului Național Maghiar în care îmi cer ca „în scopul eventualei inventarii” să dau numele proprietarului scrisorilor sau cel puțin date mai precise despre proveniență. Cred că ar fi cel mai bine să mă împuternicești să dau în vileag numele exclusiv pentru a fi trecut în arhiva Muzeului Național.

Aștept răspunsul,
Dr. Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 14.

15. Budapesta, 10 noiembrie 1910 – *G. Finály despre determinarea unei monede și munca la harta Pannoniei și Daciei romane la care a utilizat caietele de însemnări ale lui I. Marțian.*

Budapesta, 10 XI 1910

Dragă Prietene,

Ți-am promis, iată:

Überkante...

Extras scurt: avers cu inscripție diferită, probabil cu litere chirilice. Revers scroafă cu 7 – 11 purcei. Weltrovics e de părere că sunt din sec. VIII, el cunoaște un exemplar de aur, 1 de argint și mai multe de bronz. Acestea sunt din Serbia, au apărut și la noi în sud.

Despre Pilismarot am ținut o expunere la Societatea filologică. Lucrez la harta Pannoniei și Daciei, caietul tău mi-a fost de mare folos, îți mulțumesc. În octombrie am fost la Grădiștea Muscelului cu Kucsinozky și Zang. E minunat și după lectura tuturor articolelor! Dar te rog dacă ai lucrarea lui Hene să mi-o trimiți pentru câteva zile. Desigur, ar fi mai frumos dacă mi-ai aduce-o chiar tu. Ai văzut deja lucrarea lui Buday despre limes-uri? Eu o am, dar încă n-am reușit s-o citesc. Te rog să mă cerți pentru întârzierea cu scrisul, dacă vii îți povestesc cauzele.

Te salută
Finály Gábor

Fond Șotropa pach. II, dos. 11, nr. 25.

16. Budapesta, 31 decembrie 1910 – *Finály Gábor îi scrie lui I. Marțian despre lucrul la harta Daciei romane.*

Budapesta, 31 dec. 1910

Dragă prietene!

Pentru faptul că ultima dată nu m-am ocupat destul de tine sper că mă scuză situația că n-ai venit cu noi la cursul lui Vay Peto. Tu ai avut dreptate, acel domn e laic în problema romană. Lucrez la hartă, dacă vrei în ianuarie pot să-ți arăt. De atunci am fost la Veszprém, i-am văzut pe mujicii din regiunea Kalócsa. Merită să mergi și să-i vezi. Aș avea multe de spus despre Grădiștea Muscelului, adică despre Cetatea de la Grădiștea. Deci te rog să vii, dar să-mi dai un telefon la nr. 168-41, atunci ne vom putea întâlni cu siguranță.

Te salut, La mulți ani!
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 9.

17. Budapesta, 12 decembrie 1912 – *G. Finály îl consultă în privința fortificației de la Negrilești.*

Budapesta, 1912 XII 12

Știi ceva despre castrul roman de la Negrilești? Repertoriul arată că nu. Szendrei Janos în *Arheologiai Ertesítő*, 1887, p. 378 scrie că există. Ce l-a indus în eroare, sau într-adevăr există acolo și castru ori numai val?

Te salută și complimente doamnei
Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 3.

18 Budapesta, 28 iunie 1911 – *G. Finály în legătură cu limesul nordic al provinciei Dacia.*

Budapesta, 28 iunie 1911

Scumpul meu prieten,

Măine se încheie anul școlar și voi încerca să-ți răspund la două scrisori. Înainte de toate: Tăslăuan, foarte amabil mi-a trimis fotografiile celor două pietre, îți mulțumesc că mi-ai atras atenția. Nu am încă un plan concret

pentru vară, poate mă duc la Roma și la Florența, dar acum în nici un caz nu vreau să neglijez Becleanul, Rebrîșoara, Ciceu-Giurgești etc., voi începe și eu „să stric” arheologia. Pentru activitatea mea de „stricator”, institutul arheologic din Berlin m-a ales membru corespondent. Harta mea e sub tipar, va ieși peste 2-3 săptămâni. Granița de nord a Daciei va apare doar cu linii punctate. Sper că în timpul verii voi avea posibilitatea să studiez un pic situația pe acolo și poate în unele locuri linia va deveni mai clară – în ediția a două.

Sper că vei scrie despre asta. Eu știu că și dacă vei avea o părere nefavorabilă, vei scrie despre hartă și nu despre mine, rezultatul discuției va fi clarificarea câtorva probleme și atragerea atenției unor interesați.

Se pare că în acest an nu vom săpa la Grădiștea, dar eu voi sprijini ideea și poate totuși va fi ceva.

Te rog anunță-mă, vei fi acasă la vară și vei avea timp, dacă te chem, să vii cu mine la limesurile „fără limes”?

Până atunci îți transmite complimente

Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 26.

19. Budapesta, 27 octombrie 1913 – G. Finály despre preluarea direcțiunii unui gimnaziu, îi solicită lui Marțian să se intereseze de starea de sănătate unuia dintre profesori, retras la Rebrîșoara.

Budapesta, 27 oct. 1913

Dragă prietene,

Numai acum pot să-ți dau răspuns la cartea ta de vizită ce mi-ai lăsat încă în august, deși nu e pe ea nici o întrebare, chiar și foaia albă înseamnă pentru mine un reproș.

Mă justific cu următoarele: la 13 august am preluat direcțiunea gimnaziului din sectorul VI, la 1 septembrie m-am mutat în locuința de serviciu. Aici trebuie să rezolv problemele celor 28 de profesori și 690 de elevi și pe deasupra ale mele personale, abia am avut timp pentru toate, deci m-am ajutat cu amânarea. Acum însă mi-am revenit și încerc să scap de restanțe. Deci, dacă vei veni la Budapesta, mă găsești în strada Munkacsy (aproape de stația din strada Munkacsy a tramvaielor No. 8 și 48), sub nr. 26 la gimnaziu, telefon 4-61. Aici m-am apucat deja de arheologie, dacă vii, îți arăt. Condițiile sunt bune, școala e frumoasă. Un coleg, Bodni Mihai, probabil îl cunoști, e la Rebrîșoara, bolnav. A vrut să-și ia concediu, dar în loc de asta ministerul l-a pensionat vremelnic. Se pare că se gândesc că boala va ține ani de zile și dacă începe cu concediu ar trebui pensionat definitiv; pe când așa poate fi reactivat și peste ani de zile. Îl cunosc de la facultate, dar de când am terminat nu ne-am întâlnit. Totuși, ca prieten și coleg, te rog, dacă odată îți va cădea în drum, interesează-te cum se simte prietenul nostru Miska și ce speranțe sunt în privința vindecării sale. Faptul că te rog cu toată discreția să-mi faci acest serviciu și se va părea și ție firesc dacă vei afla în ce constă boala sa. Medicii de aici nu ne dau nici o speranță.

Știi că Buday se pregătește să publice o carte cu inscripții? Eu o voi cumpăra.

Urmașul lui Hampel la muzeu e Vaju Elemer, directorul muzeului din Casovia.

Alte noutăți nu cunosc.

Sărut mâinile doamnei și te îmbrățișez

Finály Gábor

Fond Șotropa, pach. I, dos. 11, nr. 23.

20. Viena, 14 mai 1909 – J. Szombothy îi transmite lui Iulian Marțian că va recomanda publicarea Repertoriului său și despre obiectele trimise.

Naturhistorisches Hofmuseum

Prähistorische Sammlung

Wien. 14. Mai 1909.

Hochgeehrter Herr Hauptmann Martian!

Genehmigen Sie die Mitteilung, dass heute Ihr Manuskript für das Archäologisch-prähistorische Repertorium für Siebenbürgen richtig eingelangt ist. Ich werde es der Redaction der Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien übergeben und zur unverkürzten Veröffentlichung empfehlen.

Die bei der k.k. Zentral-Kommission hinterlegten Funde habe ich durch die Vermittlung des Herrn Regierungsrates Kubitschek richtig erhalten. Meine Meinung geht im Gegensatz zu Herrn Professor Hoernes dahin, dass es sich nicht empfiehlt, aus diesem Fundmaterial einige Illustrationen für den Katalog zu gewinnen und alle übrigen Angaben des Kataloges ohne Illustrationen zu lassen. Unter den Tongefässresten sind auch nur sehr wenige, welche in der Abbildung wirklich lehrhaft sein würden, so dass die Ausbeute eine gar magere werden

müsste und nicht im Verhältnis stehen würde zu dem reichen Inhalt Ihres Manuskriptes. Wenn Sie einmal diese Funde veröffentlichen wollen, so wird es besser sein, sie in einer eigenen kleinen Fundnotiz abzubilden und der Anthropologischen Gesellschaft zur Veröffentlichung einzusenden.

Demgemäß erlaube ich mir, Ihnen die Funde zur Verfügung zu stellen. Falls Sie nicht etwa inzwischen anders über sie verfügen sollten, würde ich sie im Laufe der nächsten Woche ihnen in einem Postkistchen übersenden.

Mit dem Ausdrücke vorzüglicher Hochachtung

Ihr ergebener
J. Szombathy

Preastimate domnule căpitan Marțian,

Permiteți-mi să vă comunic că manuscrisul Dvs. pentru secția de arheologie preistorică a sosit în bune condițiuni și la timp. Îl voi preda redacției Societății Arheologice din Viena și-l voi recomanda spre publicare.

Prin intermediul domnului Consilier guvernamental Kubitschek, am primit obiectele depuse la Comisia Centrală cezaro-crăiască. Nu sunt de părerea domnului profesor Hoernes și consider că nu se recomandă să se facă desene după materialul găsit pentru catalog, ci să se lase toate datele fără desene. Printre vasele de lut, puține sunt cele care, ilustrate, ar putea fi instructive, deci ar putea folosi în mică măsură, nefiind legate strict de conținutul bogat al manuscrisului Dvs.

Dacă doriți să publicați aceste obiecte descoperite, ar fi mai bine să le prezentați într-o comunicare personală și să o trimiteți spre publicare Societății Antropologice. În consecință, îmi permit să vă pun la dispoziție obiectele găsite. În cazul în care nu aveți alte intenții în legătură cu acestea, vi le voi expedia săptămâna viitoare într-o lădiță prin poștă.

Cu stimă
J. Szombathy

Fond Șotropa, pach. II, dos. 8, nr. 10.

21. Viena, 1. Juni 1909 – *J. Szombathy îl anunță pe Marțian despre trimiterea unui lot din obiectele arheologice din colecția sa.*

Naturhistorisches Hofmuseum
Prähistorische Sammlung

Wien 1 Juni 1909

Hochgeehrter Herr Hauptmann!

Zu meinem Bedauern habe ich von der Zentral-Kommission Ihre Bronze-Funde bis zum heutigen Tage nicht herausbekommen, obwohl mir deren Zustellung für Ende der letzten Woche zugesichert wurde. Ich sende Ihnen daher jetzt jene Fundstücke, welche Sie aus der ersten Schachtel zurückzubehalten beschlossen haben, damit dieselben nicht länger bei uns herumliegen. Ich begeben nicht morgen auf 3 bis 4 Wochen zu einer Ausgrabung nach Böhmen und bitte Sie also freundlichst, sich wegen der übrigen Stücke bis nach meiner Rückkunft gedulden zu wollen. Hoffentlich hat die Zentral-Kommission die Bronzen bis dahin mir ins Ast hinterlegt.

Ihr hochachtungsvollst ergebener
J. Szombathy

Viena 1. Iunie 1909.

Stimate domnule Căpitan,

Spre regretul meu, n-am reușit să obțin până acum de la Comisia Centrală, obiectele Dvs. din bronz, cu toate că mi-a fost garantată livrarea lor pentru sfârșitul săptămânii trecute. Vă trimit acum acele obiecte descoperite, pe care ați hotărât să le aveți din prima cutie. N-aș vrea ca ele să mai rămână mai mult timp la noi. Plec mâine 3 sau 4 săptămâni în Boemia și vă rog mult să aveți răbdare în legătură cu celelalte obiecte, până la întoarcerea mea. Probabil Comisia Centrală a depus deja obiectele de bronz, la locul lor.

Cu stimă
J. Szombathy

Fond Șotropa, pach. II, dos. 8, nr. 12.

22. Viena, 10. Juli 1909 – *J. Szombathy trimite lui Marțian al doilea lot de piese, format din statuete romane, celturi și piese de obsidian și solicită păstrarea la Viena a ceramicii de la Tur.*

Naturhistorisches Hofmuseum
Prähistorische Sammlung

Wien 10 Juli 1909

Hochgeehrter Herr Hauptmann Martian!

Genehmigen Sie die Nachricht, dass die Kanzlei der k.K. Zentral-Kommission für Kuns- und historische Denkmale mir auch das zweite Kistchen Ihrer Ansichteudung übergeben hat. Ich war jetzt auf mehrere Wochen auf Ausgrabungen in Böhmen und habe das Kistchen bei meiner Rückkehr vorgefunden.

Am Metallsachen waren darin enthalten: 2 römische Bronzefigürchen, 1 bronzenes Starfigürchen, 7 Teilweisen fragmentierte Bronzebeile, 1 Eisenstück, 6 Obsidiansplitter und eine Anzahl Tongefässscherben.

Die erstgenannten Gegenstände sende ich per Post an Ihre verte Adresse ab. Von den Tongefässscherben aus Tur, welche dabei lagen, nehme ich wohl an, dass Sie dieselben, so wie die in der ersten Kiste enthaltenen Tongefässreste gerne in Wien belassen. Wenn die Annahme richtig ist, werde ich sie so wie die früheren als Ihr Geschenk in unsere prähistorische Sammlung einreihen und bei der Intendanz unseres Museums beantragen, dass Ihnen der Dank für diese Spende antlich zum Ausdruck gebracht werde.

Ich möchte wir noch Hoffnung auszusprechen, dass diese etwas unerfreulichen Erfahrungen, welche Sie ein teilen mit Ihren Funden hier gemacht haben, Sie nicht abhalten werden, mit uns auch noch fernerhin in Verbindung zu bleiben und uns über Ihre weiteren Errungenschaften auf archäologischem Gebiete von Zeit zu Zeit in Kenntnis zu setzen.

Mit dem Ausdrucke vorzüglichster Hochachtung

Ihr ergebenster
J. Szombathy

Stimate domnule Căpitan Marțian,

Dați-mi voie să vă informez: cancelaria cezaro-crăiască pentru monumente și bunuri istorice și de artă mi-a predat a doua lădiță din partea Dvs. Am fost de mai multe săptămâni la săpături în Boemia și la întoarcerea mea, am găsit lădița.

În ceea ce privește obiectele din metal, iată conținutul: două statuete de bronz romane, trei figurine de bronz reprezentând tauri, șapte bucăți fragmentare de topoare de bronz, un obiect din fier, șase fragmente de obsidian și câteva cioburi de vase de lut. Vă trimit primele obiecte prin poștă la adresa Dvs. Cât privește cioburile de vase de la Tur, ca și cele din prima ladă, consider că este mai bine să rămână la Viena. Dacă ideea aceasta vi se pare corectă, vă voi include aceste obiecte, precum și pe cele pe care le-ați trimis mai înainte, în colecția noastră preistorică. Le voi prezenta conducerii muzeului nostru, exprimându-mi mulțumirile noastre pentru donația Dvs.

Aș mai dori să-mi exprim speranța ca cele câteva experiențe neplăcute pe care le-ați avut cu descoperirile Dvs. să nu vă împiedice ca pe mai departe să rămâneți în legătură cu noi și să ne înștiințați din când în când despre realizările Dvs. viitoare.

Cu deosebită stimă
J. Szombathely

Fond Șotropa, pach. II, dos. 8, nr. 13.

23. Viena, 6 iulie 1909 – *Profesorul Robert von Schneider²⁷, directorul Institutului de Arheologie din Austria face observații asupra unui articol despre localizarea unor așezări romane din Dacia, trimis spre publicare de Iulian Marțian.*

Wien, am 6. Juli 1909

Hochgeehrter Herr Hauptmann,

Den Empfang des mit geschätzter Zuschrift vom 1. d(iesen) M(onats) übersandten Manuskriptes: „Napoca-Porolisso“ beehre ich mich Ihnen mit verbindlichstem Danke zu bestätigen. Leider bin ich indes nicht in der Lage, die Veröffentlichung in den

²⁷ Robert von Schneider (1854-1909), arheolog, profesor la Universitatea din Viena și director al Österreichischen Archäologisches Institut. A condus săpăturile de la Ephes. A editat Albumul de Antichități ale Casei Imperiale din Viena.

Jahresheften in Aussicht nehmen zu können, nicht als ob ich Ihre Darlegungen über die Lokalisierung der fraglichen Örtlichkeiten von vorneherein als unzutreffend kennzeichnen wollte; aber ich darf Ihnen nicht verhehlen, dass was Sie vorbringen nicht im Stande ist, Ihre Vermutung zu der Evidenz zu bringen, die wir für unsere Publikationen zur Voraussetzung machen müssen. Die auf die Entfernungszahlen der *Tabula Peutingeriana* gegründete negative Beweisführung ist in Hinblick auf die zahlreichen Korruptelen in anderen Teilen der *Tabula* nicht zwingend. Auch die positiven Beweise lassen eine andere Auslegung zu oder verlangen sie direkt wie z. B. die Inschrift C I L III 1627, die keinen Anhalt gibt, *Potaissa* als ein unter der Gerichtsbarkeit der Stadt *Napoca* stehendes Dorf aufzufassen sondern nur besagt, dass der Stein der X. Meilenstein auf der Strecke *Potaissa-Napoca* war. Was für die Entscheidung der Frage am belangreichsten wäre, eine Beschreibung und Würdigung des römischen Lagers in *Bethlen* ist leider nur gestreift und für Behandlung an anderem Orte zurückgestellt. Ich möchte Ihnen empfehlen, die ganze Untersuchung von diesem Punkte ausgehen zu lassen und die im vorliegenden Manuskripte behandelten, davon abhängigen Fragen in jenen unmittelbaren Zusammenhang damit zu bringen von dem Sie erst volles Licht erhalten können. Ich erlaube mir hiefür das Manuskript wieder zu Ihrer Verfügung zu stellen und hoffe, daß Sie die obigen Bemerkungen nicht anderes denn als Beweis wohlmeinenden Interesses an Ihren Studien aufnehmen werden.

In ausgezeichnete Hochschätzung
ergebenst

Der Direktor des k. k. Österr(eichischen) Archäologischen Institutes
Hofr(at) Prof. Dr. Robert von Schneider

Viena, 6 iulie 1909

Mult preonorate Domnule căpitan,

Exprimând cea mai aleasă grațitudine vă pot confirma primirea manuscrisului *Napoca Porolisso* trimis cu data de întâi a lunii. Din păcate nu sunt însă în măsură să iau în considerare publicarea [acestui] în anuarie chiar dacă eu nu consider de la bun început expozeurile Dumnevoastră legate de localizarea siturilor ca fiind nefondate; în același timp nu vă pot ascunde faptul că ceea ce Dumnevoastră aduceți la cunoștință nu poate în mod indubitabil să argumenteze aserțiunea Dumnevoastră ceea ce pentru publicațiile noastre înseamnă o condiție preliminară. Expozeul argumentativ negativ bazat pe bornele miliaria existente în *Tabula Peutingeriana* în legătură cu?? nu sunt obligatorii pentru alte părți din *Tabula*. Chiar și dovezile în sens pozitiv lasă loc unei alte interpretări. Ceea ce Dumnevoastră pretindeți direct – ca de exemplu inscripția CIL III 1627 – aceasta nu are nici un fundament pentru a considera *Potaissa* drept un sat subordonat administrativ orașului *Napoca* ci doar faptul că piatra [în cauză] est piatra [miliarium] de pe ruta *Potaissa-Napoca*. Ceea ce pentru deslușirea chestiunii ar fi de cea mai mare importanță [anume] descrierea și înțelegerea a castrului roman din *Beclean* aceasta este din păcate doar marginal tratată și compatibilă cu descrierea unei alte locații. Aș dori să vă recomand să începeți întreaga cercetare pornind de la acest stadiu iar chestiunile tratate în manuscrisul de față și dependente de acesta să le contextualizați [pe mai departe] în lumina căruia veți progresa. Îmi permit în acest context să vă pun la dispoziție din nou manuscrisul și sper că veți recepta observațiile de mai sus ca un argument al interesului nostru binevoitor față de studiile Dumnevoastră.

În semn de specială și aleasă prețuire al Dumnevoastră mult îndatoratul

Director al Institutului arheologic cezaro-crăiesc
Consilier imperial Prof. Robert von Schneider

Fond Șotropa, pach. II, dos. 8, nr. 14.

24. Năsăud, 3 aprilie 1919 – *Scrisoare adresată de către Iulian Marțian Comisiei Monumentelor Istorice referitoare la asigurarea protecției monumentelor din provincia recent alipită regatului României, pentru a căror inventariere își oferă gratuit colaborarea.*

Onoratului secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice

București

Subsemnatul, fost singur membru de națiune român în comisia monumentelor istorice din fostul regat ungu-resc, din încuviințarea D-lui ministru Goldiș, îmi iau voia a mă adresa onoratului secretar al comisiei monumentelor din vechiul regat cu rugarea să binevoiți a îmi comunica părerea D-voastră asupra încorporării teritoarelor foaste ungurești în privința monumentelor care se găsesc pe acestea, la țara mamă: În special dacă credeți că instituirea unei comisii speciale nu va fi necesară și că scopul se va ajunge prin adaogirea unui numer de membri din aceste teritoare la comisia D-Voastră.

Ca cunoscător temeinic al Ardalului din punct de vedere a monumentelor istorice sunt de părere că conscrierea acestora ar trebui să se facă cât de în grabă pentru de a asigura existența monumentelor românești și de altfel puține la număr. Pentru elaborarea proiectului de conscriere ofer colaborarea în mod absolut gratuit.

În fine vă atrag atenția că ar fi de interes mare public românesc să stăruiiți prelungă ministeriul de externe ca cu ocazia lichidării averilor casei Habsburg să se restituie Românilor comorile ce se află în muzeele din Vienna, ce sunt de proveniență din teritoare românești precum ar fi comoara din Sîmniclăușul-mare /: Bănat:/ și acela din Șimleu.

Năsăud, în 3 April 1919

Fond Șotropa, pach. I, dos. 20, nr. 81.

25. Cluj, 7 decembrie 1920 – Al. Lapedatu îi împărtășește lui I. Marțian atitudinea similară față de protecția monumentelor din Transilvania.

Mult stimat Dle Maior,

Mulțumindu-vă din inimă pentru prețioasele relațiuni din scrisoarea Dv dela 3 ale l.c., am onoare a vă înștiința că am și înaintat Comisiunii Monumentelor de la București un raport în sensul opiniei Dv., care e și a mea, deoarece și eu am avut, din capul locului nu numai sentimentul ei și anume delațiuni, că la mijloc se găsesc interese străine celor ce se arată.

Al dv. Cu tot devotamentul,
Al. Lapedatu

7 dec. 1920

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 3.

26. Cluj, 11 decembrie 1920 – Al. Lapedatu îl felicită pe I. Marțian pentru lucrarea Repertoriul arheologic pentru Ardeal.

11 decembrie 1920

Mult onor Dle Maior,

Mă grăbesc a vă mulțumi și-a vă felicita pentru Repertoriul arheologic și a vă ruga tot odată ca dacă mai dispuneți de un exemplar pentru Comisiunea Monumentelor de la București, să binevoiiți a-l trimite sau Dv. Direct acolo sau să mi-l trimiteți mie, să-l înaintez cu o scurtă adresă, în care să fac propunerea de care am vorbit – de a se pune sub scutul legii cel puțin vechile noastre biserici și mănăstiri, rămânând ca după constituirea Comisiunii noastre regionale să ne ocupăm și de celelalte mai de aproape.

Al dv. Devotat și stăruitor
Al Lapedatu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 4.

- 27 Cluj, 7 februarie 1921 – Al Lapedatu îi dă de știre lui I. Marțian despre demersurile legate de înființarea secțiunii pentru Transilvania a Comisiei Monumentelor.

7. II. 1921

Mult stimat Dle Maior,

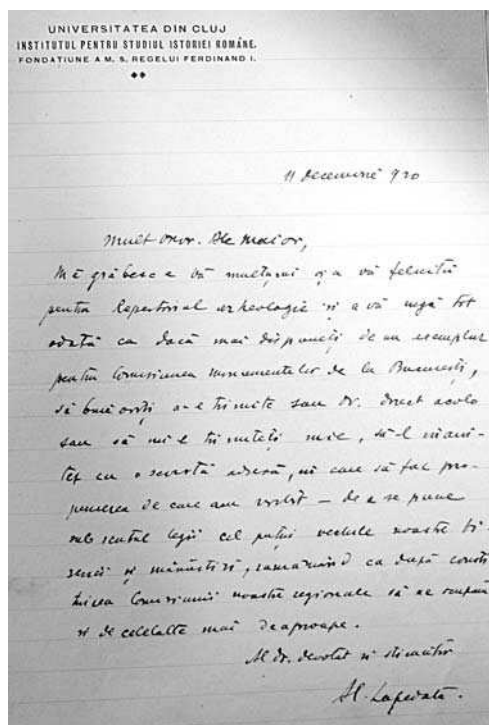
O călătorie și ședere mai îndelungată la București în timpul vacanței m-a împiedecat de a vă răspunde la timp la ultimele Dv. Scrisori și de a vă mulțumi îndeosebi pentru inscripțiile de la Rîmeți.

Îndeplinindu-mi acum această plăcută datorie, cu onoare a vă încunoștința că în urma înțelegerii ce am avut la București cu Dl. Președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, secțiunea regională a acestei comisiuni pentru Transilvania și părțile ungurene va fi în curînd constituită prin decret regal. În martie sper că vom putea începe lucrările.

Al dv. Devotat
Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 8, nr. 14. I, dos. 21, nr. 9.

Cu toată stima

28. Cluj, 28 iunie 1921 – *Al Lapedatu despre activitatea pe timpul verii a Comisiunii.*

Institutul pentru Studiul Istoriei Românilor
Fundația A.M.S. Regelui Ferdinand I

Iubite Dle Marțian,

Azi am primit înștiințarea de la București că s-au obținut permisele pt. C.F. de la 1 Iulie. Am scris îndată să se trimită aici și am luat dispoziții ca să se rețină la birou până vei veni Dta să-l primești personal, întrucât, după cât am înțeles, în Iulie Dta vei fi la Karlsbad.

Cum eu plec la Săcele (lângă Brașov) pentru vacanță, am lăsat la birou pe unul din studenții mei de la Institut, ca secretar. Dânsul va primi hîrțile și le va comunica dlui Protopop Dăianu, spre rezolvare, iar în August, când Dta vei fi reîntors, m-aș ruga mult să binevoiești ca, venind prin Cluj, să treci și pe la biroul nostru, să vezi lucrările și pe cele mai urgente să dispui a fi rezolvate, cum vei crede Dta mai bine.

În Septembrie ne vom vedea, sper, din nou cu toții și om începe lucrul mai temeinic, având atunci și bugetul votat.

Lucrarea Dtale o iau cu mine s-o cercetez la Săcele și la toamnă vom da-o la tipar.

Cu cele mai vii mulțumiri și cordiale salutări, dela al Dtale devotat

Lapedatu

28. VI. 921

Fond Șotropa, pach II, dos. 21, nr. 5.

29. Cluj, 30 august 1921 – *Al. Lapedatu îl invită pe Marțian pentru o ședință a Comisiunii Monumentelor.*

30 Aug. 921

Iubite Dle Marțian,

Avînd o sumă de agende de rezolvat la Comisia Monumentelor pentru care concursul Dtale ne este absolut necesar, te rog să faci tot posibilul să vii săptămîna viitoare (5 -11 Sept.) la Cluj, să ținem ședință. Bugetul ni s-a votat și bani avem pentru tot felul de lucrări. Vom tipări și lucrarea Dtale chiar în săptămîna aceasta.

Scrie-mi sau telegrafiază-mi ziua cînd să fac convocarea comisiei.

Al Dtale devotat

Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 8.

30. Cluj, 18 septembrie 1921 – *Al. Lapedatu își exprimă satisfacția pentru lucrările demarate de către Marțian în jurul Năsăudului.*

18 Sept. 1921

Stimate și iubite D-le Marțian,

Am primit scrisoarea Dtale și mă bucur că încercarea Dv. Promite rezultate. Cu plăcere aș veni chiar azi, dar hotărîsem să plec la București pentru cîteva zile, între altele și pentru a ridica o parte din fondurile Comisiunii. Peste cîteva zile, pe joi – vineri voi fi îndărăt și atunci vin negreșit la Năsăud. De cheltuielile săptămînilor bun înțeles că intră în costul Comisiunii.

Cu cele mai bune și distinse salutări,

Al Dtale Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach I, dos. 21, nr. 6.

31. Cluj, 12 octombrie 1921 – *Al. Lapedatu îl informează pe Marțian despre editarea Anuarului și corecturile la studiul acestuia (Probabil Urme din războaiele romanilor cu dacii) și aprecieri asupra competenței secretarului Comisiunii, C. Daicoviciu.*

12 X 921

Iubite Dle Marțian,

Tipografia mi-a trimis spre revizie numai coala a 2-a. Cea dintîi au tipărit-o fără să o fi văzut. Am cetit-o ulterior. Greșelile ce au rămas sunt mai mult de formă – așa că merge, fără să fie nevoie de erată. Ar fi fost însă mai bine de-o vedeam și eu. Totuși în foaia de titlu (nu numai pe copertă) trebuie puse indicațiunile pe care le vei vedea în proba alăturată și pe care o trimit ca să am și aprobarea Dtale. Ce nu-ți convine te rog șterge sau îndreaptă și retrimite-mi foaia să dau imprimatul.

Sunt foarte ocupat cu lucrările Decanatului pînă pe la sfîrșitul lunei, așa că vizita mea la Bistrița și Năsăud s-a amînat iarăși. Cu secretarul nostru am nimerit-o bine. Se pare a fi un tînăr de ispravă și cu dor de muncă.

Cu salutări amicale dela al Dtale

Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 7.

32. Cluj, 10 februarie 1922 – *Al. Lapedatu despre manuscrisele trimise de Marțian spre examinare.*

Cluj 10. II. 1922

Mult stimate Dle Marțian,

Nepuținînd schimba lucrările mele dela Cluj pentru ofertele dela București, am rămas unde sunt și unde mă găsesc. Scrisorile și mss. Dv. Le-am primit pe toate. Ms. Despre Alba Iulia l-am dat păr. Lupaș, iar de scris d-lui Bălan vom face uz la prima mea întîlnire cu dl. Onciul.

Pe dată ce hotărîrile noastre dela Comisia Monumentelor și acea a Arhivelor vor fi rezolvate efectiv, vă vom chema să vă consultați ce avem a mai face.

Încolo toate bune

Al dv. devotat

Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 10.

33 Cluj, 18 noiembrie 1922 – *Al. Lapedatu îl înștiințează pe I. Marțian despre programarea comisiilor arhivelor și monumentelor, al cărui membru este.*

18. XI. 922

Mult Stimate Dle Marțian, am regretat mult că n-ați putut veni Miercurea trecută la ședința C.M.I. și la cea a Arhivelor. În speranța că acum sunteți restabilit cu sănătatea vă rog să-mi comunicați ce speze ați avut cu ocazia călătoriilor la Cluj pentru ședințele Com. Arhivelor dela 18 Ianuarie și dela 11 Octombrie ca să vă restituiesc banii, împreună cu diurnele cuvenite. În același timp țin să vă arăt că de aici înainte la Com. Arh. Vom ține, cum am decis, două ședințe pe lună – în prima și a treia sâmbătă și voi căuta ca și Com. Mon. Să se țină, pe cât se poate și ele în aceeași zi, ca să nu osteniți îndoit la Cluj.

Cu sentimente deosebită stimă, al Dv.

Al. Lapedatu

Rog trimiteți-mi și contul meselor, pentru a căror trimitere vă mulțumesc călduros.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 11.

34. Cluj, 28 septembrie 1926 – *Al. Lapedatu, președintele Comisiunii Monumentelor, îi dă de știre lui I. Marțian despre includerea studiului privind heraldica Ardealului în Anuarul Comisiunii și despre proiectata vizită la Anieș.*

28/IX/26

Iubite Dle Marțian,

Am primit și studiul privitor la heraldica vechiului Ardeal. Va intra și el în Anuarul viitor, a cărui tipărire începe la București în octombrie. Călătoria la Anieș trebuie s-o mai amîn: înfii pentru că sunt luat cu altele, al doilea pentru Diculescu nu s-a întors încă în țară. Sper însă că toamna frumoasă ce se anunță îmi va facilita această vizită chiar pentru începutul lui Noiembrie. Pînă atunci ne vom vedea desigur la Cluj la C.M. I.

Al Dtale amic devotat

Al. Lapedatu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 21, nr. 2.

35. București, 16 septembrie 1908 – *Al. Tzigara Samurças, directorul Muzeului de Etnografie și Artă Națională îi mulțumește lui Iulian Marțian pentru obiectele donate sau împrumutate.*

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Muzeul de etnografie și artă Națională

Buc. 16 sept. 1908

No. 82

Stimate Domn,

Am onoarea a Vă aduce cele mai călduroase mulțumiri pentru frumosul dar ce a-ți binevoit a face muzeului nostru și care constă dintr-o colecție de 17 amnare, 3 inele de alamă, un lacăt, 3 rotiță de alamă, 2 opaițe de fer, o

cutie de lemn crestată, o cutie de lemn pentru ținut bani, un mic vas de lemn pentru ouă, 3 antemise, o icoană de prapor, o icoană pictată pe sticlă, 3 bote de lemn. Afară de aceste am primit un pocruț vechiu spre a fi expus și 3 iconițe pictate pe pînză, pe care le vom ținea în muzeul nostru cât timp ve-ți binevoi a le lăsa.

Obiectele dăruite vor fi păstrate pentru totdeauna în acest muzeu național, ear numele D-Voastră va figura printre donatorii acestei instituțiuni.

Primiți Vă rog, Stimate Domn, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Director
Al. Tzigara Samurcaș
Secretar I. Moșil

Fond Șotropa, pach. I, dos. 10, nr. 7.

36. București, 5 septembrie 1923 – *Al. Tzigara Samurcaș îi mulțumește lui Marțian pentru pozele trimise și îl asigură de tot sprijinul pentru realizarea muzeului nășăudean.*

Fundația Universitară
Carol I

București 5 Sept. 1923

Stimate Dle Marțian,

Mii de mulțumiri pentru prea reușitele fotografii. Mare plăcere mi-a făcut și avizul D-tale, care arată cu cîtă rîvnă și devotament te-ai apucat să lucrezi. Sub asemenea auspicii sînt convins că în curînd Nășăudul va avea - mulțumită D-tale - cel mai interesant muzeu.

Din parte-mi ai tot concursul și te rog a nu mă cruța, dacă îți pot fi de ajutor. Diseară plec la Arad și de aceea, în grabă, aceste rînduri de mulțumire.

Am vorbit ministeruli de concursul ce ne-ai asigurat, raportul scris îl voi prezenta la întoarcerea mea definitivă aici.

Cu amicale salutări
Al. Tzigara Samurcaș.

P.S. Vi-au pus la dispoziție de la Liceu banii din anul trecut?

Despre obiectele fotografiate am nevoie absolută de indicații precise asupra locului de origini și dacă e posibil asupra condițiilor în care au fost găsite (cu care acte).

Fond Șotropa, pach. I, dos. 10, nr. 10

37. București, 15 decembrie 1927 – *Al. Tzigara Samurcaș îi mulțumește pentru obiectele trimise pentru desen și îi prezintă observațiile asupra unei lucrări traduse de către Marțian.*

Fundația Universitară
Carol I

București 15 dec. 1927

Prea Stimate D-le Marțian,

Cu mare plăcere am primit lingurile - era vorba numai de una - și aștept ocazia ca să vi le înapoiez, după ce vor fi desenate.

În privința articolului ce am în păstrare vă fac următoarele rezerve: așa nu se poate publica. S-ar putea însă atenua traducerea, dacă am avea originalul. Căci unele părți sînt într-adevăr f.f. favorabile țaranului nostru, față de altele prea nedrepte. Ne-ai putea trimite textul original pentru ca verificînd întreaga traducere să vedem dacă nu s-ar putea totuși da în C.L.

De la administrația revistei mi se comunică, conform cererii D.V. că nu s-a primit abonamentul pe 1926 și 1927.

În așteptarea răspunsului D.V. vă urez sărbători fericite și vă rog a primi asigurarea deosebitei mele stime.

Al. Tzigara Samurcaș

La 9 ian. țin o informare la Praga, deci nu voi fi în țară de sărbători.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 10, nr. 4.

38. București, 16 iulie 1927 – *Al. Tzigara Samurcaș mulțumește pentru aprecierile asupra revistei Convorbiri Literare și revine asupra traducerii propuse de către Marțian.*

Fundația Universitară
București 16 iulie, 1927
Carol I

Prea Stimate Domnule Marțian,

Mult m-au bucurat rîndurile primite dela D.V., dovedindu-mi mai ales bunul renume de care se bucură vechea revistă pentru care ne oferiți valoarea D.V. colaborare, cu care demult nu am mai fost onorați, nici chiar cu prilejul aniversării de 60 de ani ai revistei.

Sper că ați primit și apreciat Nr. jubiliar. Pe cît mai mult apreciez colaborarea D.V. cu afit mai greu îmi vine să vă mărturisesc – dar mă văd nevoit – că descrierea anonimului fiind așa defavorabilă - și pe nedrept – Românilor față de Unguri, nu merită să fie scoasă din uitarea seculară în care a fost lăsată.

Sunt convins că sentimentul D.V. de bun român îmi va da dreptate și că veți căuta a înlocui, în curînd, acest Ms. Ce vă păstrez, cu altul mai interesant.

În această adestare, vă rog a primi asigurarea stimei și prieteniei mele.

Al. Tzigara Samurcaș

Fond Șotropa, pach. I, dos. 10, nr. 3.

39. Cluj, 17 februarie 1926 – *Comisia Monumentelor Istorice, Secțiunea pentru Transilvania îi solicită lui Marțian să intervină la proprietar pentru restaurarea Casei Argintarului din Bistrița.*

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secțiunea pentru Transilvania
Cluj
Str. Gen. Gherescu no. 2
No. 640 – 926

Cluj 17 februarie 1926

Onorate Domnule Coleg,

Referitor la raportul D-lui Csaki studiat și de D-voastră cu onoare Vă facem cunoscut că Comisiunea noastră a decis executarea celor propuse de D-voastră.

Cât privește casa, proprietatea D-lui I. Müller, din Bistrița, str. Pungarilor No.5, cu onoare Vă rugăm ca să interveniți D-voastră pentru restaurarea de către proprietar.

Președinte Secretar
E. Dăianu Mihalyi

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 103.

40 Cluj, 15 mai 1920 – *M. Roska despre un schimb de publicații și stabilirea unui program de cercetare asupra monumentelor.*

Vă anunț cu părere de rău, că dintre lucrurile mele am putut să adun numai 9 numere, pentru că o parte a lucrurilor mele sunt încă împrăștiate, ca urmare a unei evacuări forțate, petrecute încă pe parcursul toamnei trecute. Îmi rezerv norocul, ca atunci, când ies la iveală, să întregesc această serie.

Din revista noastră, dispunem încă numai de numerele prez. Acestea vi le punem cu serviabilitate la dispoziție ca și împrumut. Hârtia cu care trebuiesc returnate o anexez aici. Să binevoiți a o semna și noi cu o ocazie o să trimitem după ea.

Cu Buday [Árpád] și Kovács [István] am stabilit, că dacă din numerele lipsă dispunem de separatumi, le adunăm și cu o ocazie le înmănăm domnului maior.

Precizez și aici, că:

1. Primul Dolgozatok a apărut numai într-un caiet,
2. Al II. e complet (caietele 1. 2.),
3. Din al III. –lea avem numai caietul 2. (titlurile studiilor apărute în 1.-ul pot fi citite în cuprinsul aflat la sfârșitul celui de al 2.,)
4. Al IV. V. VI. e complet,
5. Din al VII-lea avem numai 1.[-ul] caiet (în al 2.-lea au apărut studiile intitulate: Pósta: *A Kiscsúri bronzdászítmények*, Buday: *Rómaikori kőemlékeinkből*, Kelemen L.: *Adatok öt székelyföldi unitárius templomkastély történetéhez*, Pósta: *A ludvégi ref. egyház egyházi edényei*.)

6. Al VIII. IX. e complet,

7. Din al X.-lea a apărut numai 1. caiet, al 2. ar fi fost caietul-Pósta, cu a cărui tipărire mai trebuie să așteptăm.

Dacă ați avea din Repertoriu un exemplar în plus, să binevoiți a-l trimite institutului nostru. Exemplarul meu, în afară de mine, ani de-a rândul l-au folosit mai mulți și acum trebuie să-l pescuiesc de undeva, de la careva. Ar fi bine să începem munca din două direcții, una ar fi institutul împreună cu celelalte muzee ardelenice și la asta am avea nevoie de el în mod urgent.

Primiți expresia sincerului meu respect, cu care am rămas mereu al dumneavoastră adept

Cj. 15. V. 1920.

Roska Márton

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 1.

41. Cluj, 29 august 1921 – *M. Roska îl anunță pe I. Marțian de pregătirile pentru săpăturile de la Vărearea.*

Pre stimate Dle Maior! Sunt iarăși în Cluj. Am câteva afaceri familiare de isprăvit și apoi plec la Dvoastră.

Sosirea voui telegrafia. Așa socotesc că peste o săptămână sunt în Năsăud. Aș dori să știu 1. numai cimitirul sa săpa sau vom face săpături și altundeva?

2. Dacă plănuieți săpături și într-o peșteră, Vă rog să binevoiți a-mi da de știre, să aduc cu mine carbit și lămpi. Dacă nu aveți ocaziunea a veni la Cluj, nu face nimic, planul săpăturilor se poate face și la Dvoastră.

Primiți, Vă rog, salutările mele sincere.

29. VIII. 921

Al Dtale

Roska

N: Călătoria mea la Dragomirești e momentan amânată.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 23.

42. Cluj, 11 iulie 1922 – *M. Roska îl informează pe Marțian despre misiunea lui Tzigara Samurcaș la Budapesta în legătură cu bunurile culturale cerute spre a fi repatriate și sprijinul acordat.*

Iubite Domnule Maior!

Am vorbit cu Tzigara și am fost la dânsul, până când a plecat ieri la amiază la Budapesta.

Întâi a avut nevoie de câteva adrese la prietenii mei din Budapesta, să-l primească cum se cade și să nu-i facă greutăți. I-am scris Dlui Schneller, să-l conducă la fiecare persoană competentă, cu care va avea de lucru și l-am asigurat, că în privința aceasta și Dl. Buday a vorbit deja.

Sper, că misiunea va avea un sfârșit bun.

Apoi: m-a însărcinat să vorbesc cu președintele Soc.Mus.Ard. în privința deslegării chestiunii Muzeului și să-i scriu rezultatul la Bpesta. Regretabil, președintele Ugron nu e acasă și sunt silit a aștepta. Sper că și în privința aceasta vom afla modalitățile deslegării și ne vom putea apuca la o muncă vrednică.

Pe urmă: în septembrie va veni iarăși aici, să ne consfătuim despre o organizație muzeală sănătoasă. Tot atunci îi voi refera părerea mea despre diferitele muzee și despre personalul lor.

Mărimea sa P. umblă prin București, dar deocamdată în-zadar. Postul lui în calitate de inspector, s-a sistat de tot și să nu zică lumea, că Banu l-a făcut pe prietenul lui de inspector general, de aceea s-a numit Tzigara numai onorific.

Chestiunea noastră personală nu a amintit-o și eu astfel nu m-am simțit îndreptățit să o amintesc.

M-a întrebat, ce gândesc, despre întrebuițarea teatrului vechi de lângă universitate, n-ar fi bun pentru un muzeu? I-am răspuns: ideea aceasta am avut-o și noi în legătură cu aceasta am lucrat să cumpere statul casa Tollas, că așa am gândit, că deocamdată ar fi destul să se ridice aici un edificiu, de unde pe urmă ar ieși colecțiile, care nu vor avea mai departe loc aici. Anume azi nu se poate ridica un edificiu nou, fiind starea financiară așa de rea, că nici muzeul din București nu-l pot duce la sfârșit.

În Berlin, Viena și Sofia au umblat tratatele sale în privința monumentelor, cari compet României, cu rezultat bun.

Teodorescu încă nu a venit îndărăpt. Îl aștept încă câteva zile, că așa se aude, că trebuie să sosească. Până atunci nu-mi pot face nici un program. Dela dl. președinte al Com-Mon. Ist. Până azi n-a sosit nici-o știre. *Sapientia sat.*

Alăturat vă retrimite biletul de tren cu mulțumire și Vă mulțumesc de multe ori de primirea amicală, de care am avut noroc la Dv.

Venind îndărapt *ist mir eingefallen* la Mogoșă, că acolo este o alvie de lac, cum mi-ați amintit și arătat încă în Sept. anului trecut și tot acolo sunt două coline. Împrejurările îmi fac impresia, că amândouă pot fi stațiuni preistorice. Sigur și natural, că aceasta este numai o părere, care o pot motiva deocamdată cu niște situații de asemenea, cum de exemplu am găsit și în Galiția în 1918 două colini mici pe marginea unui lac, care era deja uscat de multă vreme.

Ocasional vom vedea, *was kann dort los sein*.

Pe Buday îl aștept mai tare ca evrei pe Mesia. Poate că azi, mâine va sosi.

Sărut mâinile Doamnei, pe Dta cu băieți cu tăt Vă salută cu dragoste

Cl. la 11. iulie 1922

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 13.

43. Cluj, 25 septembrie 1922 – *Marton Roska aduce mulțumiri lui I. Marțian pentru concursul dat la efectuarea săpăturilor de la Vărarea (Nepos).*

Iubite Dle Maior!

Am sosit fericit și punctual acasă.

Primul cuvânt să fie cuvântul mulțumirii pentru toate ce le-am avut din partea Dv. și mai ales că ați stat lângă mine în privința săpăturilor din Vărarea.

Acum Vă pot mărturisi, că nu a fost lucru ușor, cu toate, că am praxă în săpături de 22 ani, dar greutățile le-am învins și mă simțesc mai tare în experiențele mele, cari le voi putea valorisa în viitor la săpăturile ce le vom face, dacă Dzeul cel bun se va uita la noi cu ochii săi cei blânzi. Primiți, Vă rog, mulțumirile mele cele mai sincere și pentru că m-ați ajutat la învățăturile susnumite.

Tzigara a umblat pe aici înainte de o săptămână. A vorbit mult cu Dl. Buday despre chestiile muzeale etc., da atacul din partea lui J.& Co. nu le a amintit.

T. nu-i acasă. Conduce săpături în Istria pentru muzeul din București. Numai la 10 Oct. va veni.

Sonst nichts neues.

Alăturat Vă retrimite biletul de călătorie și Vă mulțumesc foarte mult, că m-ați ajutat cu el.

Ocasional Vă voi scrie mai mult.

Sărut mâinile Doamnei, pe Dta cu băieții împreună Vă salută de multe ori cu dragoste

Cl. La 25. IX. 1922

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 14.

44. Cluj, 19 octombrie 1921 – *M. Roska îl roagă pe Marțian să-i aducă la Cluj pietrele de mormânt din săpăturile de la Nepos.*

Prestimate Dle Maior! Vă rog să binevoiți a le aduce ocazional pietrele de mormânt, cari au rămas. Dv. să le desămnăm și acele. Eu călătoresc mâine la Sighet, doar luni după masă sunt iarăși la Cluj – Monedele (cele cari s-au găsit prin săpătura și la Dv) sunt deja determinate.

Sărut mâinile Dnei, Vă salută cu dragoste

Cl. 19. X. 921

Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 25.

45. Cluj, 10 aprilie 1922 – *M. Roska despre decontarea lucrărilor de la Nepos.*

Iubite dle Maior,

Dl președinte a fost plecat când am primit rândurile Dtale fără să dispune despre bani. Când ați fost ulterior la mine imediat i-am prezentat chitanța despre bani. Dl. Daicoviciu zice cum va veni, se va achita suma aceasta. Dl. prodecan zice că până-n iunie nu se va reîntoarce, dar Daicoviciu îmi spune că la Paști totuși va fi acasă. Ieu l-am însărcinat pe D. să-i amintească chestiunea aceasta să se deslege în sensul scrisorii Dv. care am dat-o Dlui Daicoviciu – precum și continuarea săpăturilor în Vărarea. Dacă-l întâlniți pe dl. secretar Rusu din Nepos, Vă rog să-l întrebați primit-o fotografiile trimise.

Vă poftesc sărbători fericite și liniștite.
Sărut mâinile Dnei, pe Dta și pe băieți vă salută cu dragoste
10. IV. 922

Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 26.

46 Cluj, 19 iulie 1922 – *M. Roska despre pregătirile pentru campania de săpături din acest an de la Văraea.*

Iubite Dle Maior!

Am așteptat cu răspunsul câteva zile. După nenorocirea, care s-a întâmplat lângă Predeal, s-a auzit, că și Dl. Teodorescu a călătorit cu trenul acesta și a murit acolo. Vă puteți închipui, în ce stare sufletească am fost cu toții. Imediat am telegrafiat muzeului de antichități din București, de unde până azi n-a venit nici un răspuns, dar Dl. Besdechi a primit o carte postală dela Dl. Teodorescu, că lucrează în muzeul din București.

Nu pot aștepta mai departe și așa am hotărât cu nevasta mea, că mergem la Dragomirești. Fiindcă sâmbătă voi avea o societate în muzeu și duminică va veni la noi cumnata din Dej, iar luni are nevasta lucru cu pachetare lucrurilor din casă, marți la 11 ore vom pleca de aici la Dvoastră. Așa știu, că p.m. la 6 ore vom sosi.

Dacă va interveni ceva, Vă voi telegrafa de timpuriu.

Când vom pleca dela Năsăud, depinde dela Dv. Sigur, că nevasta ar dori să o vadă pe sora sa cât de curând.

Entre nous vă scriu, că nevasta mea se pregătește, să Vă spele capul, că nu v-a putut prinde nici-o dată baremi la o cină armenească.

Despre alte lucruri cu voce vie.

Alăturat vă trimit câteva fotografii pentru Dl. Sever Pop, rugându-Vă, să binevoiți a le trimite ocașional la Mocod. Așa le va primi sigur și nu se va întâmpla iarăși, ce s-a întâmplat cu fotografiile trimise în com. Hunedoara familiilor, cărora am fost dator pentru ajutorul și primirea amicală în timpul săpăturilor mele.

Sărut mâinile doamnei, pe Dta Vă salută cu dragoste împreună cu băieții.

Cl. la 19. VII. 922.

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 12.

47 Cluj, 12 august 1923 – *M. Roska îi scrie lui I. Marțian despre rezultatele cercetărilor de la Ohaba Ponor.*

Iubite Dle Maior!

Cu mare bucurie vă aduc la cunoștință că peștera dela Ohaba Ponor pe marginea SW ale Stâncii Bordu mare a fost locuită de omul diluvianului superior. S-au găsit urme frumoase. Ce știți despre Dl. Teodorescu? I-am telegrafiat în repetate rânduri, ce va fi cu Cioclovina, însă nu-mi vine nici un răspuns nici dela el nici dela Buday. Dacă nu capăt nimic până marți, plec pe concediu în Sighet, fiindcă în Sept. voi fi ocupat în Banat. Sărut mâinile doamnei, pe Dv. cu băieții împreună vă salută cu drag

12. VIII 923

Roska

Mallasz îl așteaptă pe Buday. În Sarmizegetuza este loc liber și bun de săpat și pe 5-10 ani.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 17.

48. Periamos, 26 septembrie 1923 – *M. Roska despre rezultatele săpăturilor de la Pecica.*

Iubite Dle Maior! Terminând săpăturile – cu rezultat foarte bogat și mulțumitor – de pe Șanțul cel Mare între Pecica și Semlac, apoi pe Șanț hugeleit și Szncsehenrul din Periamoș – azi îmi iau calea spre Arad, și după ce am luat dispozițiile necesare în privința unei acțiuni în favorul muncii viitorului mă repezesc spre acasă. Lucrez foarte, foarte liniștit fără nici o vacanță, stând atâta vreme în libertate și ocupându-mă cu lucruri la care sunt chemat. Dacă veniți la Cluj, să nu uitați unde stau. Vă aștept cu dragoste să Vă povestesc mai multe.

Sărut mâinile Dnei, Vă salută cu băieții împreună cu drag,

Periamoș, la 26. IX. 923

Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 28.

49. Cluj, 4 ianuarie 1924 – *M. Roska îi cere lui Marțian să intervină la subprefectul Gheție în privința locuinței.*

Iubite dle Maior! Iarăși sunt în stare, că mi-e scârbă să intru în locuința mea, atâtea năcazuri îmi face Drul cu soru-sa, cari locuiesc în sufrageria mea. Am cerut intervenția Dlui Lapedatu.

Ieri am auzit că chestiunea e în mâinile Dlui subprefect Gheție. Sigur că-l cunoașteți. Nu vă supărați, dacă Vă rog să aveți bunăvoința, să-i scrieți câteva rânduri în favorul meu, să-mi liberez sufrageria.

De o lună trăiesc numai în dormitor. Nu sunt în stare a scrie baremi o epistolă acasă. Vă urez sărbători fericite și tot bunul în anul nou.

Sărut mâinile Dnei, pe Dv.vă salută cu drag

4. I. 924

Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 19.

50. Cluj, 2 iunie 1925 – M. Roska îi solicită lui Iulian Marțian un sprijin financiar pentru sejurul lui Constantin Daicoviciu la Roma și despre decizia de a refuza plecarea la catedra de istorie antică de la Szeged.

Cluj, 2. VI. 1925

Iubite Dle Maior,

Așa era, că la 8. Iunie Comisiunea va merge la Năsăud și Rodna, cu ea voi merge și eu. Planul însă s-a schimbat.

Vineri a sosit telegrama dlui prof. Racovitza, prin care mă roagă, să stau acasă la 8. și 9., fiindcă va fi aici profesorul renumit Pittard din Genf și ar dori, să lucreze la mine. Tot atunci va ține aici și 2 conferințe în biblioteca universitară. E oaspetele țării, ca reprezentantul Crucii Roșii.

Ce am vrut, să Vă comunic verbal, dați-mi voie, să Vi le explic prin aceste rânduri.

Pe urmă i-a reușit lui Daicoviciu, să fie trimis la Roma pe un an, ca bursier. Pe urmă, când, după judiciul meu, de mult ar fi trebuit, să fi fost în străinătate.

Se bucură foarte mult și cu el mă bucur și eu, fiindcă e o capacitate, care trebuie să aibă un viitor frumos, ce privește lucrările, la a căror isprăvire e chemat.

Are și gânduri mari. E băiat sărac, care a crescut și până acum numai prin puterile sale proprii. Numai eu știu, cât a alergat după pâinea ceea de toate zilele și de când e la noi. Gândurile i se sporesc cu călătoria la Roma. Nu-i singur, e căsătorit. Deocamdată pleacă singur, nevasta va rămâne acasă. Are să trăiască și ea din ceva.

Vă puteți închipui, ce luptă grozavă sufletească poartă băiatul acesta.

N-avem conlucrători, cari ar fi în stare, să muncească sistematic, conform cerințelor Vestului cult. El e chemat la această muncă.

Iată, ce, mă prinde, ce mă îndeamnă, ca să mă adresez la Dv. cu sinceritatea și cu prietenia, care ne leagă laolaltă, să Vă rog, ca cu sufletul Dv. frumos, cu care ați ajutat pe atâția vrednici și nevrednici, să Vă interesați de soarta lui.

Zilele trecute am stat mult la vorbă cu el și s-a plâns, că are frică, că acuma, când cu întreg sufletul lui tare s-ar apuca la muncă prin care ar avea rezultate frumoase, - cele materiale îl vor trage către pământ.

L-am mângăiat, întărit și atunci m-am gândit la Dta.

El nu știe, că V-am scris, nici nu trebuie, să știe. *Scripsi et salvoavi animam meam!*

Scriu cam döczögösen.

Azi primesc epistola lui Buday, prin care îmi comunică, că încă în cursul lunii acesteia va fi numit prf.-rul Hornyánszky la Budapesta, în acest caz B. va trece la catedra istoriei antice și ca profesorul arheologiei am să plec eu la Szeged.

A patra oară surâde spre mine îndeplinirea visului meu, pentru care am muncit o viață întreagă și eu a patra oară stau înaintea unei dileme grozave.

Sunt ardelean, format din pământul acesta, din împrejurările naturale ale acestui teritoriu, aici îmi e terenul de activitate, aici am a deslega chestiunile, la a căror deslegare sunt chemat, și... aici sunt considerat ca străin, ca inamic și fiindcă lucrez, și numai lucrez și sunt singurul arheolog recunoscut și de Westul științific, am să mă lupt în contra unor intrici proaste din zi în zi și niciodată nu știu la ce es din muzeum și la ce mă voi reîntoarce...

Formarea mea fizică, mentalitatea mea, cinstea mea științifică mă leagă de Ardeal și se poate, că a patraoară o voi refuza invitarea acolo, unde mă așteaptă cu brațele deschise...

Mă plimb prin colecțiile adunate, săpate, câștigate de mine și par-că aud, cum vorbesc către mine: Ești ardelean!

Până la sfârșitul lunii am, să-i răspund lui Buday...

I-am comunicat nevastei mele azi la miazăzi faptul acesta.

Și ea săraca, friptă de multe dureri, stă ca lovită în cap și nu se poate hotări nici la stânga, nici la dreapta. Nu mai pot scrie. Sărut Mânile Dnei, sărut pe băieții, pe Dv. Vă salută cu drag.

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 29.

51. Cluj, 4 iunie 1925 – M. Roska cere informații despre locurile cu vestigii paleolitice din zona Năsăudului.

Mult Onorate Dle Maior, Cu drag vă rog să binevoiți a-mi comunica că afară de Mintiu, unde ați mai dat de urme paleolitice? Mi se arată posibilitatea să pot cerceta pe la Dv. și aș dori să fiu informat la timp despre locurile urcate de Dta și despre faptul: sunt accesibile? Se poate lucra acolo fără să facem pagube?

Și întrucât ar fi necesar, s-ar putea isprăvi treaba prin despăgubire? – Detaliile le-am petrecta la Năsăud.

Sărutări de mână la Dna, sărut pe băieții, pe Dta Vă salută sincer al Dv. devotat

Cl. 4. VI. 925

M. Roska

NB! Când nu Te-aș deranja?

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 5.

52. Cluj, 10 octombrie 1925 – Marton Roska îi scrie lui I. Marțian despre revenirea lui C. Daicoviciu de la Roma și rezultatele obținute prin săpăturile din stațiunea paleolitică de la Iosășel, jud. Arad.

Prea stimate Dle Maior,

În curând o să avem ședință la Comisiune și vom avea onoare, să Vă salutăm în jurul nostru.

Vă rog, să binevoiți a aduce cu această ocazie cartea lui Bátky.

Sunt acasă de o săptămână. Alaltăieri a sosit și Daicoviciu după o muncă frumoasă și cinstită. Își termină lucrările personale cele mai importante și apoi se pregătește, să plece la Roma pe doi ani de zile, ca venind îndărăpt, să fie cel mai distins specialist al arheologiei romane, care are să muncească mult, foarte-foarte mult aici la noi în Ardeal.

Dați-mi voie, să Vă atrag atenția asupra cazului acestuia, în legătură și cu cele, despre ce am vorbit primăvara trecută.

Vă va interesa, că în vara trecută am avut o recoltă minunată. Aproape numai paleolitic am făcut.

Iată cazul meu cel mai frumos! citind în monografia Aradului, că lângă comuna Iosășel/Joszashely lângă Gura-hont/ este un hotar, care se numește **cremeneasa** m-am dat la fața locului și am descoperit O STAȚIUNE DIN ÎNCEPUTUL PALEOLITICULUI. Am rămas și eu surprins, văzând bogăția nemaipomenită, ce am adunat de aici.

Leider, Breuil n-a venit anul acesta, precum era vorba, deoarece i s-a întâmplat o neplăcere acasă în minister și astfel venirea lui a amânat-o pe anul viitor.

Sunt ocupat toată ziua cu rezultatele avute. Abia Vă aștept, să Vă bucurați cu mine împreună.

Ce mai faceți? Dacă chestiunea pâinii cu cursurile mele începute deja, nu m-ar lega la Cluj, m-aș fi repezit la Nimigea, să văd locul, unde s-au găsit așchiile frumoase aurignaciene.

Sărut mâinile Dnei și Vă salută cu băieții împreună.

Cl. 10 X. 925

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 7.

53. Cluj, 10 decembrie 1926 – M. Roska despre lista de subscripții pentru editarea volumului său.

Mult Onorate Dle Maior, cu mulțumiri am luat act că până azi Năsăudul vezet cu 6 abonați. Am distribuit 1963 foi de subscriere cu acești 6 s-au prezentat până azi 27= douăzeci și șapte de abonați, atunci când aș avea nevoie de minimum 600 numai să o pot scoate cartea aceasta. Deocamdată aștept. Nu mă pot apuca la tipărit fără să fiu asigurat! Am vrut să scot un lucru mare și frumos, o carte voluminoasă și detaliată în toate privințele. Nu de la mine depinde ca scopul meu să se împlinescă.

Mult Onorate Dle Maior, Cu drag vă rog să binevoiți a-mi comunica că afară de Mintiu, unde ați mai dat de urme paleolitice? Mi se arată posibilitatea să pot cerceta pe la Dv. și aș dori să fiu informat la timp despre locurile urcate de Dta și despre faptul: sunt accesibile? Se poate lucra acolo fără să facem pagube? Și întrucât ar fi necesar, s-ar putea isprăvi treaba prin despăgubire? - Detaliile le-am petrecta la Năsăud. Sărutări de mână la Dna, sărut pe băieții, pe Dta Vă salută sincer al Dv. devotat
Cl. 4. VI. 925
NB! Când nu Te-aș deranja?

Sărutări de mână pt. Dna, sărut pe băieți
Al Dtale devotat
Cl.10. XII.926

M. Roska

Nb. Și eu aș vrea să știu când v-om avea ședință?
Mihali iar e la clinică.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 10.

54. Cluj, 20 decembrie 1926 – *M. Roska mulțumește pentru fotografia cu altarul preistoric trimisă.*

Mult onorate Dle Maior!

Aveți dreptate însă eu am încercat tot ce a stat în puterea mea. Aștept timpuri mai favorabile pt. tipărirea vol. meu. Mulțumiri călduroase pt. foarte importantul altar preistoric. Originalul, la primăvară, o să-l vizitez.

Sărbători fericite, an nou fericit!

Sărut mâinile Dnei, pe.băieți

Cu devotamentul sincer

Cl. 20. XII. 926

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 4.

55. Cluj, 17 decembrie 1927 – *M. Roska îl propune pe Victor Roth în Comisiunea Monumentelor în locul decedatului Csaki.*

Mult onorate Dle Maior,

Chestiunea Vemișului a fost deja isprăvită, când am avut onoare, să Vă văd la mine. Sașii sunt deja liniștiți, că greșala s-a comis aici, între alte greșeli, ce se comit zilnic.

A murit Csaki din Sibiu și se fac forțări, ca în locul lui să fie ales la comisiune Petranu, alias nagyilondai Petrán Janos.

Eu sunt de părere, că în acest loc vacant nu poate veni nimeni, decât Roth Victor, cel mai escelent savant în această privință. Cred, că suntem de acord.

Întru cât ar intra în mica societate a noastră d. Petran, se vor ivi neplăceri și primul care va fugi din Comisiune, voi fi eu însumi. Se poate, că această fugă se și plănuiește prin forțările mai sus amintite.

Azi-mâine e aici Crăciunul alb cu zăpadă multă.

Sărbători fericite, iar anul nou, să Vă dea Dl. Dzeu tot binele, și mai ales sănătate.

Sărut mâinile Dnei, sărut pe micuții Dtale.

Cl, la 17. XII. 927

Al Dv. devotat

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 3.

56. Cluj, 1 septembrie 1928 – *Marton Roska îi transmite lui Marțian informații despre cercetările paleolitice de la Bixad și despre planificate cercetări la Cepari și Mintiu, pentru care nu sunt bani alocați.*

Cluj, 1. IX. 928

Dragă Dle Maior,

Ieri am sosit din Sighet. Înainte de a fi mers la ai mei, am lucrat la Bicsad, jud. Sătmar și am reușit să descoper patru stațiuni, resp. ateliere paleolitice inferioare, dela una a cincea am primit semne bune. De acolo m-am repezit la Sighet și m-am odihnit puțin și m-am îndeletnicit mult cu puișorii cumnatului Dan. De acolo V-am telefonat și v-am trimis salutări. Eram sigur, că Comisiunea de astădată s-a ținut de cuvânt. Nu-i nimeni acasă, astfel nu știu, ce s-a întâmplat în timpul, cât eram absent. L-am căutat pe dl. președinte, însă nu l-am putut prinde. Nici dl. secretar nu mi-a scria nimica, ce a putut isprăvi ca să putem căpata dela Comisiune ceva parale pentru Cepan și Mintiu. În ședința ultimă au argumentat, că după ce i-au dat parale pentru cercetările lui Diculescu o să vedem mai târziu, dacă se poate jertfi o suprasumă. Eu dela ședința plănuită la Năsăud am sperat tot. O să vedem mai târziu, ce se va alege.

Eu deocamdată sunt silit să mă duc în Săcuime de a urmări paleoliticul de acolo. Ocazional, dacă veți merge la izvorul de borcut al dtale, informați-vă dela țărani, dacă se află acolo cremene? Poate că va fi opal, însă sper, că și acolo o să se afle materialul brut, ca și la Bicsad și pornindu-mă după fenomenele identice, m-am informat și trimțând un om la Săpânța, jud. Maramureș deja și de acolo mi s-a adus o bucată de material brut cu semne de cioplitură.

Întru că n-aș avea posibilitatea să cercetez acest an la Mintiu și Cepar și în jurul izvorului/ nu știu numele comunei/, pe anul viitor am să-mi aranjez planul astfel, ca la timp să mă abat pe acolo.

Sărut mâinile Dnei, pe băieții dtale, pe Dta vă salută cu drag

M. Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 1.

57. Cluj, 6 august 1928 – *Marton Roska îi scrie lui Marțian despre programul de lucru și demersurile făcute în vederea săpăturilor din jurul Năsăudului.*

Cluj, 6. VIII. 928

Dragă Dle Maior, în loc de sâmbătă azi s-a ținut ședința Comisiunii și s-a hotărât, că proxima ședință va avea loc la Năsăud la 30. 1.c., întru cât nu se va schimba până atunci. – Am propus, ca pentru cercetările preistorice din jurul Năsăudului să se voteze o sumă de cca. 10-15.000 lei, însă deocamdată numai s-a vorbit, hotărârea definitivă se va face probabil la Năsăud. – De câteva zile mă aflui acasă și deoarece am terminat curățirea pietrelor mele și prepararea oaselor dela Cioclovina și Ohabaponor, mâine mă repezesc în valea Crișului Alb pe vreo 10 zile. Apoi vine o odihnă de 5-6 zile la Sighet, de unde am să mă duc la Bicsad, să văd ce e cu paleoliticul de acolo? – Cu mult drag aș merge pe la 10 Sept. la Năsăud, să clarific situația dela Cepar și Mintiu. – Sărut mâinile Dnei, sărut pe băieții Dtale, iar pe Dta Vă salută cu drag

M. Roska

Na! La Oravița nu l-am întâlnit pe fratele Dtale: era în concediu.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 2.

58. Cluj, 8 iunie 1928 – *M. Roska îi comunică lui I. Marțian intenția de a începe cercetările arheologice în jurul Năsăudului.*

Mult onorate Dle Maior,

Eu aștept fiecare zi avizul din București, ca să pot ridica banii dela Adm. Financiară din localitate, însă, precum sunt informat, treaba nu merge așa de ușor, precum am dori și astfel mă tem, că va dura câtva timp.

Tocmai de aceea mă grăbesc cu rândurile acestea, ca să Vă comunic, să Vă isprăviți treburile indiferent de mine. Eu în tot cazul vreau să încep descoperirile din acest an în jurul Năsăudului, în scopul, să clarificăm o mulțime de chestiuni întâiu acolo, unde, prin spiritul Dtale se face o ispravă bună. Cu o săptămână mai înainte, sau mai târziu, nu va face nici-o piedecă, lucrul principal este, să mă duc atunci, când sunteți acasă și nu Vă rețin dela treburile, ce aveți de isprăvit afară de săpături.

Vă rog numai cu drag, să binevoiți a mă informa printr-o carte poștală, când veți fi absenți dela Năsăud? Când Vă veți reîntoarce etc. Eu apoi conform comunicației primite îmi voiu întocmi programul. Bun?

Cu salutări sincere

M. Roska

Cl. 8. VI. 928.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 6.

59. Cluj, 29 iunie 1928 – *Roska mulțumește lui Marțian pentru sprijinul acordat la cercetările arheologice de la Nepos.*

Cluj, 29. VI. 928

Mult onorate Dle Maior,

Vă mulțumesc foarte mult amabilitatea, prin care mi-a reușit să fixez rezultate așa de frumoase.

La Rodna n-am făcut nici-o ispravă: Vasicek n-a fost acasă, am alergat și în sus, și în jos, am vorbit cu cei mai bătrâni băieși, s-a telefonat la mine, dar nici acolo n-a știut nimeni despre opal.

La Vărarea am reușit să fixez legătura culturală cu Coci, Mintiu, Năsăud, Rebrîșoara și sper, ca în viitor vom putea găsi urmele, ce duc spre Rodna, la aramă!

La toamnă am să le fac cercetările la Mintiu și Cepar cu toată siguranța și am să caut, în ce legătură au stat atelierele cu stațiunile de mai la vale. Atunci va merge și mai ușor, că se vor căpăta lucrători mai mulți.

Luni plec spre Buzău, Cioclovina, Ohabaponor, apoi pentru Timișoara în jurul Reșiței. Numai pe la sfârșitul lunii mă voi reîntoarce pe câteva zile, apoi plec mai departe.

Vă mulțumesc foarte-foarte mult ajutorul prețios, ce ați avut bunătatea, să mi-l dați. Doamne, dacă am avea câte un J. Marțian în fiecare colț al Ardealului, ce ușor ar merge munca.

Apropos, Vărarea: Gabor Clement, un fost lucrător al meu, care în prezent e CFR-ist, mi-a promis, că toate obiectele găsite de acum înainte vă le va păstra pt.Dta.

Sărut mâinile Dnei,sărut pe băieți Dtale, cu drag al Dtale

M. Roska

/NB! Entre nous: drul Lenghiel a fost la mine ieri, am vorbit spre multe toate, și despre verișoara Dtale – fetița dlui Șotropa – ce ați zice,dacă în cursul verii, sub titulo arheologice, ne-am da pe acolo? L. i-un băiat serios și bun. Deocamdată o să se cunoască treaba între noi.

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 8.

Mult Onorate Dle Maior! Știu că vă voi face o bucurie mare prin foile / Știți că anul acesta va fi ...în limba română. Înfăptuirea planului meu depinde, cum o va onora intenția mea inteligenția română. Vă rog ca între numeroșii cunoscuți ai Dtale să mă ajuți la scoaterea cărții mele.

Cu salutări

16/ X.

Roska

Fond Șotropa, pach. I, dos. 17, nr. 8.

60. Cluj, 25 aprilie 1922 – C. Daicoviciu îi comunică lui Marțian data întrunirii Comisiunii Monumentelor.

Mult Stimat Dle Marțian,

Vă rog, dacă puteți, să binevoiți a lua parte la ședința Comisiunii, ce va avea loc vineri, 28 l.c. ora 5 p.m. în localul Instit. De Istoria Rom. (Universitate).

Cu distinsă stimă

Cluj 25 IV 922

Daicoviciu
secretar

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, f. 1.

61. Cluj, 20 aprilie 1923 – Comisiunea Monumentelor îl invită pe Iulian Marțian să facă parte din comisia pentru preluarea castelului Buia.

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secția regională pentru Transilvania
Cluj, 20 IV 1923

Mult Onorate Dle Marțian,

Chestiunea castelului Buia fiind foarte urgentă și destul de complicată, d-l protopop Dăianu Vă roagă să binevoiți a ne comunica dacă ați consimți să faceți parte din Comisiunea ce iese la fața locului pentru luarea în primire a edificiului și a teritoriului ce-i aparține.

Cercetarea castelului – dacă Vă convine – s-ar face în săptămâna viitoare, vineri sau Sâmbătă.

Rugându-Vă să binevoiți a ne aviza de hotărârea ce ați luat, sunt

Cu perfectă stimă.

Cluj, 20 IV, 923

C: Daicoviciu

Secretar C.M.I.

D-Sale Domnului

I. Marțian, maior în retr. Membru al Com. Mon. Ist.

Năsăud

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 2.

62. Cluj, 8 ianuarie 1924 – C. Daicoviciu îl informează despre amânarea descinderii Comisiunii la Rodna.

Mult Onorate Domnule Marțian,

La scrisoarea Dvoastră, numai azi Vă pot răspunde, căci am așteptat să mă întâlnesc cu d. prof. Teodorescu. Mi-a fost însă imposibil. Astfel, cu venirea la Rodna nu știu ce va fi.

Adresele Dv. le-am primit. De la Comisia Centrală am cerut publicațiile.

D. Bogrea zice că "Cele șapte taine" au fost tipărit la 1644. Vă mulțumesc pentru bunele urări.

Îndată ce voi vorbi cu d. prof. Teodorescu, vă voi scrie.

Vă salut cu deplin respect,

8. I. 924.

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 3.

63. Cluj, 12 mai 1924 – C. Daicoviciu îl informează pe Marțian despre o inscripție care se găsește în biserica Calvaria din Cluj-Mănăștur.

Comisiunea Monumentelor Istorice

Secția regională pentru Transilvania

Cluj, 12 V 1924

Mult Onorate Dle Marțian,

Alăturat Vă trimit, din partea Comisiei, o cerere a d-lui Csaki, rugându-Vă de a-i face cuvenita referedi. Știți că am ținut Luni ședință, la care - după cum s-a stabilit - trebuia să semnați fără avizare. Noi v-am luat present.

Inscripția de care Va vorbit d. Kisch există, de fapt, în biserica Calvaria deși nu i se poate da interpretarea pe care i-o atribuie d. Kisch. Atât tot că resp. Călugăr (austriac, după nume): "didicit linguam valacham".

Lada cu sticle goale o să o trimitem zilele acestea.

Încă odată mulțumiri.

Cu perfectă stimă și considerație,

Daicoviciu

Fond Șotropa II, dos. 19, nr. 3.

64. Cluj, 22 iunie 1924 – C. Daicoviciu îl informează pe I. Marțian despre planificata vizită la monumentele din jurul Nășăudului, care se amână.

Comisiunea Monumentelor Istorice

Secția regională pentru Transilvania

Cluj, 22 VI 1924

Mult Onorate Dle Marțian,

În legătură cu viitoarea ședință „pe teren” d. Dăianu m-a rugat să Vă comunic că d. Ministru Lapedatu ține și d-sa să ia parte la acea ședință.

Vă rog, deci, fiți atât de bun să-mi-o comunicați din vreme. Dar dat fiind că după 15 Iulie mai toți se duc pe la băi etc. cred că ceste două săptămâni ce urmează ar fi mai potrivite. După cum vreți: (Joi), Vineri, Sâmbătă și Lunea sunt cele „bune”.

Iertați-mă de atâta deranj

Al Dv. Daicovici

Fond Șotropa, II, 19, nr. 5.

65. Cluj, 12 octombrie 1924 – C. Daicoviciu, secretar al Comisiei Monumentelor îi solicită lui Iulian Marțian ilustrate ale unor biserici de lemn pentru alcătuirea unui album destinat Reginei Maria.

Comisiunea Monumentelor Istorice

Cluj 12 X, 1924

Secțiunea regională pentru Transilvania

Cluj

Mult Onorate Domnule Marțian,

D. ministru Lapedatu, fiind azi în Cluj, m-a încredințat să vă rog să binevoiți a alege din vederile Dvoastră fotografice cu biserici de lemn românești pe cele care le credeți mai caracteristice și-a ni le de nouă spre a le repro-

duce pe spesele Comisiunii pentru a fi donate M.S. Reginei, care și-a exprimat dorința de a le avea. D. Ministru Vă roagă mult să ne stați într-ajutor cât puteți și cât se poate de grabnic.

Scriu și prefectilor de acolo, să dispună fotografierea mai multor biserici de lemn caracteristice.

Vineri am veni să vedem Dumitrea. De nu e potrivit, telegrafiați-ne, Vă rog.

Cu perfectă stimă

C. Daicoviciu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 7.

66. Cluj, 14 noiembrie 1924 – *Comisiunea Monumentelor îi comunică lui Marțian despre lucrările de consolidare la ruinele bisericii din Rodna.*

Comisiunea Monumentelor Istorice

Cluj 14 nov. 1924

Secțiunea regională pentru Transilvania

Cluj

No. 419

Mult onorate Domnule Coleg,

Avem onoarea a vă ruga să binevoiți a lua contact cu d. inginer I. Vasicek, în scop de a stabili definitiv ce lucrări trebuie să se facă pentru consolidarea ruinelor bisericii din Rodna-Veche. Ținând seama și de cele avizate de d. arhitect Wagner (în „Raportul” asupra activității Comisiunii pe anul II) cum și de lipsa de fonduri suficiente unor consolidări în stil mare. Lucrările s-ar putea începe îndată ce îngăduie timpul.

În privința menhirului din Dej, am făcut demersul cuvenit.

Președinte

Dăianu

D-sale Domnului

I. Marțian, maior în retragere, membru al Comisiunei Mon. Istorice,

Năsăud.

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 8.

Secretar

C. Daicoviciu

67. Cluj, 5 mai 1925 – *C. Daicoviciu îi scrie lui Marțian despre proxima ședință a Comisiunii și îi solicită o gravură cu biserica ev. din Sebeș.*

Mult Onorate Domnule Marțian,

Cu onoare Vă rog să binevoiți a lua parte la ședința Comisiunii, ce va avea loc în 9 l.c. Sâmbătă, ora 11. Rog a aduce, de se poate, și gravura cu biserica evang. Din Sebeșul Săsesc.

Cu tot respectul,

Daicovici

5 V 925.

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 15.

68. Roma, 28 aprilie 1926 – *Constantin Daicoviciu îi mulțumește lui Marțian pentru sprijinul financiar acordat pe perioada stagiului său din Italia.*

Roma, 28 IV 1926

Mult Stimat Domnule Marțian,

Mă ertași, Vă rog, că numai acum Vă scriu o scrisoare mai lungă. Sper că ați primit ilustratele pe care le-am trimis până acum.

Vă mulțumesc din toată inima pentru ajutorul ce-mi dați și nu găsesc o altă recunoștință mai potrivită decât aceea de a Vă promite că voi face totul ca să profit din această ședere la Roma, pe care Dvoastră mi-o înlesniți. Încă odată: Vă mulțumesc.

Nu de mult m-am înapoiat din Pompei unde se poate simți, de fapt și *de visu* arheologia romană.

Am primit și o serie de vederi fotografice de pe monumentele din Transilvania, scoase de Comisiune. Toți, la câți le-am arătat, arheologi, artiști etc. sunt încântați afit de idea bună (care e a dvoastră) cât și de frumusețea

imaginilor, care – iarăși – tot la Dvoastră se găsesc în original. Am rugat pe d. Mihalyi să-mi trimită încă câteva serii, pentru școală și pentru scopul de propagandă.

Sunt atât de curios să știu ce se mai lucrează la Comisiune. Cu noua ordine a stării politice, d. Lapedatu a revenit iarăși.

Îmi iau voie a Vă trimite zilele acestea o mică broșură a mea scoasă aici în chestia minorității maghiare din Transilvania. Mi s-a cerut de Legația de aici și am făcut-o. Arățați-o cui credeți de cuviință.

Mulțumindu-Vă încă odată din toată inima, Vă rog, domnule Marțian să primiți din partea mea și a soției mele cele mai călduroase salutări și asigurarea deosebitei stime ce Vă păstrez.

Sărutări de mâini Mult Onoratei Doamne. Salutări și mulțumiri tuturor celor ce-mi mai poartă de grijă.

Al Dvoastră,

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 16.

69. Cluj, 25 octombrie 1927 – C. Daicoviciu îi cere lui I. Marțian să verifice dacă banii pentru intervențiile la biserica ev. din Vermeș i-au fost transmiși la Năsăud.

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secția regională pentru Transilvania
Cluj, 25 X 1927

Mult Stimat Domnule Marțian,

Căutând prin hârtiile Comisiunii, am dat de hârtia No. 19 din 26 Ian. 1927, prin care Vi se anunță că s-a trimis, pe adresa Dv. prin banca „Aurora” din Năsăud, suma de lei 5000, pe seama bisericii din Vermeș. Vă rog să binevoiți a Vă interesa la acea bancă dacă n-au sosit o astfel de sumă de aici din Cluj, de la d. Lapedatu. În caz că nu, vă rog a-mi scrie spre a reclama d-lui Lapedatu, care – se pare că a uitat să o trimită.

Nu uitați, Vă rog, de stampele Dna Hohenhauch cu biserica din Densuș.

Cu mulțumiri și tot respectul,

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 18.

70. Cluj, 27 octombrie 1927 – C. Daicoviciu în legătură cu neclaritățile legate de banii pentru Vermeș. Îi trimite și o copie după textul inscripției de la Dyonisopolis. În infrapagină M. Roska îi cere informații suplimentare despre inventarul unor morminte găsite de către Marțian.

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secția pentru Transilvania
Cluj 27 X 1927
Str. Gen. Gherescu No. 2

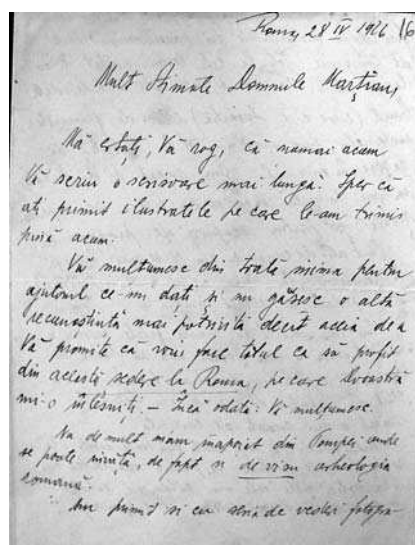
Mult Stimat Domnule Marțian,

Am primit scrisoarea Dvoastră din 26 I.c. și mă grăbesc să Vă răspund.

Voi avea grijă ca persbiteriul bis. Ev. Din Vermeș să afle **oficial** că banii, contrar ce Vi s-a scris și **li** s-a scris, nu au fost trimiși prin Dvoastră. Dar aș vrea să știu oare primitu-i-a biserica deja, căci, deși văd chitanța parohiei, nu sunt sigur că această chitanță înseamnă primirea banilor **de fapt** ori e o chitanță dată așa anticipativ? Eu în orice caz i-am raportat d-lui ministru încă eri prin o scrisoare ce a dus-o la București d. Dăianu. M-am interesat și la Bancă, dar mi s-a răspuns negativ – ca și Dvoastră.

Voi interveni pentru carnetul Dv. chiar azi.

Alăturat îmi face deosebită plăcere să Vă trimit copia inscripției de care vorbiți, pentru a o trimite așa cum este picturului Dvoastră. Notez că ea nu e **funerară** și a fost găsită la Dionysopolis (Balcic). Numai de asta poate fi vorba. O transcriu după ultima ediție științifică a lui Dittenberger, *Sylloge Inscr. Graecarum* din 1917. Cu transcrierea n-am avut nici o cheltuială căci am scris-o chiar eu, voind să Vă servesc bine și repede.

Vă rog nu uitați de biserica Densuș (planșele-fotografii) p. d. Wagner, care ieri a plecat de aici și i-am promis aceste fotografii spre a se folosi de ele la studiul arhitectonic pe care-l face și de care eu mă bucur foarte mult căci ar fi Comisiunea noastră prima care dă ceva **sigur** în problema încurcată a cheștiunii. S-a spus atîta despre acea biserică, fel de fel de ipoteze fără să se cunoască măcar ce e, cum e, cum e și în ce fel? E ca și anecdota cu discuțiile vehemente și îndelungate ale naturaliștilor asupra numărului de dinți ai cînelui, discuții care nu au putut avea nici un rezultat sigur și acceptat de toți, pînă ce unuia din savanții naturaliști nu i-a trecut prin cap să caute... în gura cînelui răspunsul irefutabil.

Primiți Vă rog, asigurarea perfecte stime și a devotamentului ce Vă port.

C. Daicovici.

P.S. Mult On. Dle Maior, V-aș ruga foarte, foarte mult, să fii atît de bun și să-mi trimiți spre studiere rezultatele Dtale, despre cari ai vorbit luni, indicând: ce din care mormînt a ieșit? După desaturile trimise mie săptămîna trecută se vîd că e vorba despre un personaj **foarte important**. Sărutări de mîna la Dna, pe Dv vă salută sincer
27.X. 927.

Roska

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 20.

71. Comisiunea Monumentelor Istorice

Secția pentru Transilvania

Cluj 28 X 927

Str. Gen. Gherescu No. 2

Mult Stimat Dle Marțian,

Vă înapoiez fotografia cu rugămîntea să binevoiți a vă semna pe ea (în față, peste pept) și a mi-o retrimite apoi.

Cu multă stimă,

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, doc. 19, nr. 21.

Mult Stimat Dle Marțian,

Vă rog foarte mult să transmiteți d-lui Vasicek somația alăturată, care mi-a sosit îndărăt ca „necunoscut”. E în Rodna? Nu-i cunosc adresa.

De cele ce-mi scrieți în ultima scrisoare, am eu de grijă.

Cu perfectă stimă al dvoastre devotissimus

30. X. 927.

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 22.

72. Cluj, 7 noiembrie 1927 – C. Daicoviciu îi raportează despre neînțelegerile ivite în legătură cu lucrările executate de Vasicek la Rodna.

7. XI 927

Stimate Domnule Marțian,

Vă rog foarte mult să anunțați Dv. pe d. ing. Vasicek că am dat peste actele justificative ale Dsale și să considere somațiunea **ca neexistentă**. D. Mihali le-a fost pus în alt dosar decît cel al actelor justificative și, de aici, a fost somația pentru a le înainta. Îi cerem scuze, dar așa-i cînd după 2 ani iei lucrul în seamă.

Cu mulțumiri,

Al Dvoastră devotat

Daicoviciu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 23.

73 Cluj, 22 noiembrie 1927 – C. Daicoviciu îl invită pe I. Marțian la ședința Comisiunii Monumentelor.

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secția pentru Transilvania
Cluj 22.XI 1927
Str. Gen. Gherescu No. 2

Mult stimate Domnule Marțian,

Vă rog a participa la ședința Comisiunii ce va avea loc Luni, 28 l.c., la ora 11, în localul Institutului de Arheologie. Mă folosesc de acest prilej spre a Vă asigura din nou de profunda stimă ce Vi-o păstrez.

C. Daicoviciu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 25.

74. Cluj, 9 decembrie 1927 – C. Daicoviciu îi scrie în legătură cu plata lucrărilor de la Vermeș și îi anunță moartea lui Mihail Csaki, directorul Muzeului Brukenthal și membru în Comisiunea Monumentelor.

Comisiunea Monumentelor Istorice
Secția pentru Transilvania
Cluj 9.XII 1927
Str. Gen. Gherescu No. 2

Mult stimate Domnule Marțian,

Mă grăbesc să Vă răspund la ce mă întrebați în scrisoarea Dv. de la 7 l.c.

1. Am trimis deja de mult banii la Vermeș – eu personal – primindu-i de la d.Min. Lapedatu. Le-am scris că din greutatea administrative banii nu au putut fi trimiși Dv. în Ianuarie ci abia acum i-am putut trimite direct. Vermeșanii au și primit banii!
2. Anuarul Inst. de Ist. Naț. Se tipărește, când apare nu se știe.
3. Azi am trimis exemplarul din lucrarea Dv., dlui primar al comunei Bologa.
4. Ne-a sosit vestea morții lui Csaki. Dzeu să-l ierte. De plănuita exumație de la Cârța tot Dv. mi-ați scris. D. Ministru, pe care l-am întrebat, nu știe nimic de toată treaba.

Dolleff ne-a trimis ștampilele originale, dar numai 10. Restul unde e pînă la 40? Aștept să ne întîlnim aici în Cluj și descurcăm chestiunea.

Primiți, vă rog, expresia sentimentelor mele de adîncă stimă

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 24.

75. Cluj, 18 martie 1929 – C. Daicoviciu îi cere îngăduința de a publica „descrierea Ardealului” pe care Marțian o deține.

Universitatea Regele Ferdinand
Institutul de Studii Clasice
Cluj, str. General Gherescu 2

Stimate Domnule Marțian,

D. președinte Lapedatu mi-a dat acea “descriere” a Ardealului (în latinește) pe care Dv. În 1923 i-ați dat-o. Dsa vrea să fie publicată în Anuarul Comisiei. Vă cer voie ca s-o public eu. Aș avea nevoie de original. E la Dvoastră? Sunt unele lucruri cari cer o neap[rat] confruntare cu originalul. Dacă sunteți bun să mi-o trimiteți cît mai în grabă, căci am și început tipărirea Anuarului.

Cu cele mai adevărate sentimente de stimă,

C. Daicovici

Cluj 18 III 1929

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 26.

76. Cluj, 1 aprilie 1929 – C. Daicoviciu îl informează pe Marțian despre elaborarea articolului după „descrierea Ardealului”.

Stimate Domnule Marțian,

Mă grăbesc să Vă răspund că originalul după care eu am făcut îndreptările și întregirile trebuie să fie la d. prof. Lapedatu. Îl voi cere, deși nu cred că mai e nevoie de el.

Vă aflați mai bine acum?
Cu mulțumiri și distinse salutări,
1. IV. 929

C. Daicovici

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 27.

77. Cluj, 24 mai 1929 – C. Daicoviciu îi dă de știre lui I. Marțian că studiul său despre „emblemele Ardealului” a fost tipărit.

Stimate Dle Marțian,

Mă grăbesc să Vă răspund la o întrebare mai veche a Dv., că studiul despre Emblemele Ardealului a apărut deja și s-au făcut și extrase. Voi ruga pe d. asistentă de la Istoria Naț. Să vă trimită extrasele.

Cu desăvârșită stimă,
Cluj, 24 V 929.

Daicoviciu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 28.

78. Cluj, 14 ianuarie 1932 – C. Daicoviciu îl anunță pe I. Marțian despre faptul că lucrarea sa „Paladiul din Turda” a fost inclus în sumarul Anuarului CMI.

14. I. 932.

Stimate Domnule Marțian,

Azi am dat la tipar pentru „Anuarul Comisiei M. Ist.” Pe an 1930-31, articolul „Paladiul din Turda”. Sper că veți aproba acest lucru și vă întreb dacă voiți să aveți vreo corectură. Eu în orice caz fac corecturile după ms-ul Dv.

Scrieți-mi, vă rog, dacă doriți și extrase și anume câte?
Cu cele mai respectuoase salutări

Al Dv. C. Daicoviciu

Fond Șotropa, pach. II, dos. 19, nr. 29.

79. Anieș, august 1926 – C. Diclescu îl informează pe I. Marțian despre începerea săpăturilor de la Anieș.

Mult stimat D-le Maior,

Am primit scrisoarea D-voastre.

Vă urez repede însănătoșire spre a veni pe aici. Am săpat două zile și jumătate azi fiind ploaie. S-au găsit multe cioburi și cuie și am desgolit zidul în trei locuri.

Al D-voastră

C. Diclescu

Fond Șotropa, pach. I, dos. 18, nr. 6.

80. Anieș, 7 august 1926 – Constantin Diclescu îi face un raport lui I. Marțian asupra rezultatelor cercetărilor din cetatea de la Anieș.

Anieș, 7 August 1926

Mult stimat D-le Maior,

Săptămâna trecută am avut mai mult ploi decât vreme bună. Am continuat însă săpăturile și am desfundat cea mai mare parte din interiorul Donjonului. Urme specifice nu s-au găsit. Am dat numai de o vatră mare cu cenușă, cioburi, cue și oase animale. Vatra s-a aflat la trei metri adâncime. Săpînd mai în jos cu un metru am dat de un bloc de piatră de 2,20 metri în diametru. Acest diametru e al groapei făcute, căci de marginile pietrei nu am dat. Piatra nu e lucrată și nu pare pusă de oameni acolo, ci crescută pe locul unde se află. Vom mai examina-o. De altfel am ajuns la convingerea, că toată piatra întrebuițată la aceste zduri n-a fost adusă din vale ci scoasă din excavațiile ce se văd azi în incinta cetății.

Pe la finele săptămînii viitoare voi încheia cu lucrul și în treacăt voi veni la Năsăud.

Lectura broșurilor ce mi-ai dat privitoare la Ardeal m-a interesat mult. Ați dat la iveală fapte la care nu se poate replica (neexistența în ung. A unor forme ca havasel din havas munți, gyepel etc). De mare importanță e

pasajul din scrisoare salinului Chasdai, unde e vorba de Ardil sau Ardial. Mă voi ocupa și eu cu acest pasaj din punct de vedere istoric.

Al Dv. C. Diculescu

Sărutări de mâni D-nei Marțian

Fond Șotropa, pach. I, dos. 18, nr. 4.

81. Cluj, 8. aprilie 1922 – *Al. Ferenczi îi scrie lui I. Marțian despre o recenzie la Repertoriul arheologic care a rămas rătăcită într-un sertar și despre propunerea de a fi tradusă și publicată în limba română.*

Dragă domnule maior! Ieri, având în vedere, că în sfârșit mi-am terminat o lucrare și având în vedere, că după sărbătorile de Paști probabil o să mă duc 2-3 săptămâni în zona Sarmisegethusei, pentru observații la fața locului, trimis fiind de muzeul din Deva și oricum, nu peste mult e aici timpul muncilor de afară, am făcut curățenie în sertarul mesei și în cutiile mele, timp în care într-o cutie de a mea, spre marea-mi surpriză, am dat de o scrisoare de a mea, adresată domnului maior, acea scrisoare de a mea, în care vroiam să trimit domnului maior în Karlsbad manuscrisul a două mici articole de ale mele, despre care am vorbit anul trecut! Acum chiar că nu mai știu, cum s-a întâmplat, dar se pare, că între febrilele pregătiri de excursie de azi vară, în loc să o pun pe poștă, am pus cumva scrisoarea în acea cutie cu manuscrise cu tot.

Eu am fost ferm convins de faptul, că eu i-am trimis manuscrisele domnului maior, și pot spune, că mie mi-a căzut extrem de rău, că deși am stabilit soarta acestora, totuși, domnul maior nu le-a amintit niciodată, cu nici un cuvânt. Dar acum văd, că eu sunt de vină, că l-am învinovățit pe domnul maior pe nedrept, fapt pentru care iertare acum pentru jignirea, bănuită comisă în gând. Acum vă trimit anexate acele două manuscrise și în măsura în care domnul maior își susține încă promisiunea de vara trecută, vă rog frumos să le traduceți. Eu aș vrea să dau articolele cel mai bine la Transilvania sau Revista istorică. În orice caz, referitor la plasare, cer sfatul și obla-duința domnului maior, în asta aș dori numai faptul, ca ele să apară într-o revistă științifică de specialitate, mai ales recenzia. Numele domnului maior e cunoscut, dacă le trimite domnul maior, le primesc cu mai mult drag, decât de la mine, o persoană total necunoscută până acum în literatura românească. Referitor la acestea, doar atât îi mai cer domnului maior, ca pe de o parte să mă anunțați, unde apar, pe de altă parte pe socoteala mea să faceți cu redactorii 20-30 mici separatumi despre ele, să am ce împărți din ele.

Dacă domnul maior e încă interesat, îl anunț și despre faptul, că în sfârșit am reușit să fac rost de acel separatum, pe care domnul maior mi l-a cerut încă astă iarnă.

Vă mulțumesc anticipat pentru favoare, al domnului maior drept adept

Ferenczi Sándor

Fond Iulian Marțian, dos. LV/177

82. Cluj, 23 aprilie 1921 – *Al. Ferenczi îi solicit lui I. Martian un exemplar din Repertoriu și informații privitoare la Sarmizegetusa Regia.*

Stimate domn! Vă rog foarte frumos, dacă se poate, binevoiți a-mi trimite un exemplar din al dumneavoastră Repertoriu arheologic.

Totodată vă rog să binevoiți a mă anunța, când binevoiți a veni cu proxima ocazie în institutul nostru, pentru că eu aș vrea să aflu mai multe despre situl amintit în Repertoriu și aflat în zona Dealul Grădiște din Muncel, pentru că în prezent, ocupându-mă cu topografia vestigiilor dacice și romane ale zonei aflate între râurile Sebeș, Mureș și Straja, aș dori să ofer ceva excepțional, la care mi-ar trebui una-două lămuriri de la domnia voastră.

Cerându-mi iertare pentru deranj, vă mulțumesc anticipat pentru favoare.

Cluj, 23. IV. 1921.

Alexandru Ferenczi
preparator al Inst. de arh. și num.
Universitatea Centrală

Fond Marțian, dos. LV/177

83. Marțian, Iulian: *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*. Bistrița. 1920, Tipografia națională, George Mateiu. 8°. pag. 61.

Sunt aproape doi ani, de când autorului nostru i-a apărut și varianta română a repertoriului, apărut original în 1909 la Wien, în germană (Archaeologisch-praehistorisches Repertorium für Siebenbürgen), mai cuprinzător, decât acela și totuși literatura de specialitate trece pe lângă el, fără să-l amintească, nici nu ia cunoștință despre

existența lui, deși în legătură cu acesta, merită neapărat să ne gândim la unele lucruri, pe care trebuie să le facem și la unele datorii ale noastre.

Autorul nu cere cunună de lauri pentru repertoriul său, ci modest doar atât le cere oamenilor de specialitate, cărora nu le place amestecul arheologilor amatori în probleme științifice, mai bine să nu ia cunoștință despre apariția cărții, decât să-i dea critici ocărătoare. Autorul nostru are dreptate aici, fiindcă – deși munca unui arheolog profesionist trebuie s-o măsurăm cu o măsură și munca unui bun arheolog amator, utilizabil, trebuie s-o măsurăm cu alta – din cauza graniței nu destul de bine delimitate dintre drepturile și datoriile unui arheolog profesionist și unui amator (deși noțiunea celor două cuvinte e destul de delimitată), arheologul amator poate să ajungă foarte ușor în situația, ca opera sa oamenii de specialitate s-o privească prin ochelarii cu care-i privesc pe arheologii profesioniști, și nu prin ochelarii, cu care-i privesc pe laici, caz în care treaba se termină cu o critică deprimantă.

Iar acest lucru nu e drept, și cu acesta numai îi înstrăinăm pe toți aceia care altfel ne-ar fi de mare folos în domeniul muncii de specialitate. Fiindcă de arheologi amatori e neapărată nevoie și osteneala lor merită, iar interesul arheologilor profesioniști cere ca oamenii de specialitate să-i onoreze în mod cuvenit. E neapărată nevoie de câți mai mulți arheologi amatori, care să aibă ochi deschiși, o bună capacitate de observație, dacă se poate, cu mai puține – mai multe cunoștințe de specialitate, care să stea în legătură constantă cu centrele cărora le comunică fenomenele, evenimentele arheologice, ce apar în zona lor. Asta e una dintre datoriile arheologului amator, la care se adaugă și aceea, să încerce să protejeze nederanjate descoperirile, până la sosirea arheologului profesionist. De arheologi amatori de acest tip, de percepție corectă e atâta nevoie, că dacă nu există, trebuie cultivați, fiindcă altfel centrele n-o să aibă legătura, comunicarea constantă cu cei din provincie, iar arheologia nu există, ca să fie țara închisă a câtorva indivizi aleși! Deci trebuie să li se dea neapărat onorul cuvenit: descrierile, rapoartele lor (desigur, pe lângă tăierea extravaganțelor eronate) să fie recunoscute prin editarea datelor trecute prin sită, într-adevăr prețioase.

Marțian însă-pe lângă faptul, că nu e arheolog profesionist-a creat ceva folositor. Repertoriul lui nu e descrierea tuturor obiectelor, ci doar repertoriul arheologic al Ardealului, în sensul cel mai strict al cuvântului: unde ce s-a găsit, cine a scris despre ele. Percepând treaba așa-și așa e bine-caietul lui Marțian a fost o muncă merituosă. Se poate folosi, fiindcă prelucrează o literatură mai bogată, decât cele de până acum, și prelucrează nu doar literatura, ci și observațiile a trei decenii de preumblări, care sunt deosebit de importante în materiale noi, într-o masă de rămășițe de ziduri ciclopice (și altele asemănătoare), cetăți de pământ, valuri de pământ, tumuli, descoperite de către el, despre care norocosul descoperitor sperabil ne va informa și separat, mai pe larg. Lipsa îi este, că n-a prelucrat în întregime literatura referitoare la acestea, dar și așa suntem câștigați, fiindcă și așa dă o privire de ansamblu asupra majorității literaturii. Față de întocmirile lui Goos și Téglás, e evoluție și în aceea, că nu se mulțumește cu simpla enumerare a localităților, ci dă literatură și ceva enumerare de obiecte. Însă e devoluție, că nu are întocmire cronologică. Amintirea micilor erori, a greșelilor de tipografie ar fi doar chițibușărie, iar acesta nu e țelul nostru acum, când încercăm să arătăm asupra problemelor de rezolvat, ridicate de cartea lui Marțian.

Deci pentru un repertoriu, luat în sensul cel mai strict, e destul de corespunzător. Întrebarea e însă, că totodată e total satisfăcător un astfel de repertoriu? Răspunsul e numai unul: nu. Dar absolut bună poate fi doar acea întocmire (corpus total al descoperirilor), în care – deși pe scurt (alfabetic) – sunt descrise toate rămășițele tuturor siturilor, putem să le privim, ilustrate bogat cu fotografiile, prevăzute bogat cu planuri, profiluri, cu hărți de detaliu și de ansamblu, și din care comparație-în vederea unei mai ușoare priviri de ansamblu-în afara listei siturilor, nu poate lipsi nici încadrarea cronologică, nici cuprinsul tuturor obiectelor, pe lângă faptul, că trebuie făcut pe baza celei mai complete literaturi posibile, cu enumerarea exactă a aceleia. Dar aceasta e muncă grea și nici nu e munca unui singur om, ci a mai multora, și de la început se pune întrebarea, o să se reușească vreodată realizarea ei? Și apoi asta nici nu e sarcina arheologilor amatori, ci datoria oamenilor de specialitate! În felul acesta, până când oamenii de specialitate (fie sub egida academiei, fie sub cea a comisiei monumentelor) n-o să-l realizeze în modul discutat, întocmirea lui Marțian nu trebuie judecată: pentru că până atunci e bună, chiar dacă pe scurt, dar tot aflăm: unde ce trebuie să căutăm, ceea ce în risipita literatură de specialitate nu e un lucru tocmai ușor, și din cauza cărora, eu, din partea mea, primesc cu bucurie caietul lui Marțian.

Îi mulțumesc lui Marțian și faptul, că-dacă tot nu i-a reușit lui să facă repertoriul absolut bun-a dat ocazia cu caietul său, pe baza lipsurilor observate la el, pentru desemnarea caracteristicilor principale ale repertoriului absolut bun, mai mult, autorul acestor rânduri speră, că pe baza acestei comunicări și alții o să-și exprime părerea despre problemă (fiindcă sunt multe întrebări de amănunt și la partea tehnică a problemei), fiindcă doar pe baza unei discuții cât mai largi, cât mai detaliate: pe baza unor principii total clarificate se poate începe realizarea repertoriului absolut bun, a căror necesitate poate nu trebuie s-o discut, în acesta putem fi cu toții de acord. Dar

trebuie să arătăm încă asupra unui lucru: munca arheologică nu trebuie încheiată cu abandonarea provinciei Dacia de către Aurelian, ci trebuie extinsă și asupra secolului III-X d.Hr., ca și vestigiile acelor oameni să fie prelucrate, care s-au așezat sau au trecut pe aici, ca după stabilirea exactă a rămășițelor acestora, cu atenție constantă asupra etnografiei, să fie stabilit și perfect clarificabil bagajul cultural al românimii de atunci, precum și evoluția, transformările acestuia în acest răstimp, din care până acum nu sunt cunoscute prea multe.

Ferenczi Sándor

Fond Marțian, dos. LV/177.

84. 1921 iunie – *Raport făcut de Sandor Ferenczi în urma vizitei în zona Năsăudului – despre cetatea de la Dumitra și o piatră cu urme de cioplire, socotită megalitică, de la Prislop (actualmente Liviu Rebreanu).*

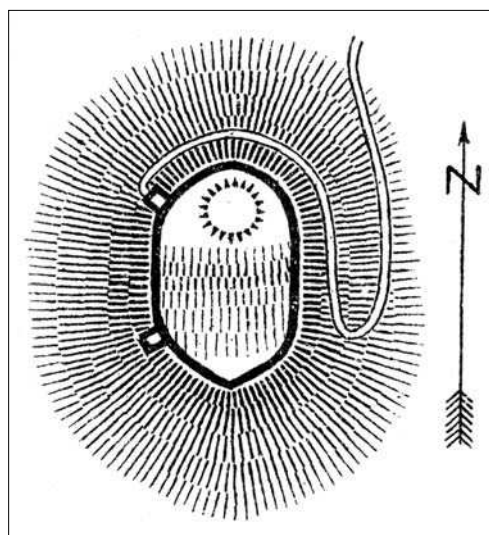
Antichități din zona Năsăudului

În urmă cu câteva săptămâni, domnul maior Iuliu Marțian, acum pensionar, fost deputat, m-a invitat la el la Năsăud, să văd unele monumente străvechi, descoperite de către el în zona Năsăudului. Invitației lui i-am răspuns cu plăcere și pot spune cu sinceritate, că n-am fost dezamăgit de ospitalitatea lui și atât călătoria, cât și cele văzute, vor fi de neuitat pentru mine. Înainte de toate, am vizitat biblioteca sa frumoasă, prețioasă, colecția sa de numismatică – și antichități și o așezare neolitică năsăudeană. În colecțiile sale se află piese foarte frumoase, multe din ele i-ar servi ca podoabă oricărui muzeu. Dar despre acestea nu vorbesc acum, acestea necesită descriere, prelucrare arheologică exactă.

Însă între Năsăud și Bistrița este o comună, Dumitra, și în hotarul acesteia se află un vârf de munte ce răsare dominant – numit de popor *Alte Burg* – pe care cu mulți ani în urmă, domnul Marțian a descoperit ruinele unei cetăți de mare extindere, de proporții „uriașe”. Aceste proporții „uriașe” le semnalează și celălalt nume al dealului cetății – *Riesenburg* și tradiția populară, care corespunde cu acesta, după care cetatea a fost construită de către uriași, dar acestea totodată semnalează și faptul, că această cetate n-a mai avut deja nici o legătură cu populația satului actual, că această cetate era deja nelocuită, părăsită, distrusă, când strămoșii populației săsești a actualului sat s-au așezat aici.

Acest vârf de munte, de forma unui con, ce pare de origine vulcanică, răsare la poate un ceas de mers pe jos, la est de Dumitra. Nu demult era acoperit de o pădure de stejari seculari, azi e acoperit de pădure tânără, de tufăriș, bruind orientarea, dar oferind deliciu excursionistului cu abundența lăcrămioarelor, ce înflorește pe panta dealului cetății. Dinspre vest, panta dealului e abruptă și e lungă partea abruptă, de aceea aici e foarte greu accesibilă. Doar dinspre est comunică prin o mică șa cu lanțul muntos învecinat. De pe partea asta putuse urca în cetate drumul în serpentină, de circa lățimea unui car, care există încă și azi, în mai multe locuri. După câteva răsuciri, dispare pe vârful artificial aplatizat al muntelui, în ruine.

Zidul cetății are formă aprox. elipsoidală, elipsă a cărui ax longitudinal e de direcție E-V, iar perimetrul e de 200 de metri. În 1917, domnul Marțian a curățit până la o bucată bastionul Nordic – sub a cărui ruine conduce amintitul vechi drum – dar de atunci, aproape că s-a umplut din nou de tot, cu ruinele căzute de atunci. În ciuda acestei prăbușiri, încă se poate vedea clar, exact, că în timp ce zidul cetății e construcție de 2.20 metri lățime, zidul bastionului, construit în formă patrulateră, cu extinderea de 7,5 x 10,5 metri, e mai gros: 2,70 metri, din care cauză suprafața interioară a ultimului e doar de 5 x 5.5 metri. Intrarea exterioară nu se vede, în schimb se poate stabili foarte bine intrarea interioară: deoarece din bastion în zona interioară a cetății, duce o trecere îngustă mai întâi de 1,20 metri, mai apoi de numai 1 metru, unde se întind din abundență ruine, dar din păcate, nu într-o formă și o stare, din care să se poată forma o opinie hotărâtă, referitoare la funcționalitatea lor. Doar în apropierea mai înainte descrisului bastion se află un morman mai mare de ruine, de forma unui cerc, care lasă să se bănuiască, că e vorba de o clădire mai mare, de sine stătătoare, (un fel de donjon?), în mijloc cu o groapă de dimensiuni apreciabile, fiindcă stabilirea celorlalte clădiri e împiedicată și de însemnatul număr de gropi, semnalând setea

Planul cetății de la Dumitra, după Iulian Marțian,
Urme ...

nesață de comori ale căutătorilor de comori. Dar pe partea sudică se poate observa în mod hotărât ruina unui bastion, aprox. asemănător celui descris anterior, în timp ce cele două, din afara cetății, erau apărate și de un șanț exterior, destul de bine păstrat, paralel cu zidul cetății. Particular e, că n-a apărut încă nici un obiect de folosință, nici când am fost acolo, nici la curățirea bastionului nordic. Degeaba am umblat încoace-încolo, n-am găsit nici un ciob, darămite să găsim altceva, ce eventual ar fi aruncat lumină asupra vârstei cetății, deși la curățirea bastionului nordic au coborât până la adâncimea de 11 metri, fără ca în afara zidului și ruinei acestuia să fi găsit altceva, sau să fi atins sterilul. Doar acel paznic al pădurii, căutător de comori, care i-a arătat domnului Marțian locul cetății, doar acela spune, că în timp ce săpau după comoară, au dat de anumite cioburi „brune” [sau maro]. Deosebit de interesant la această cetate e și faptul, că deși vârful, din cauza urcușului domol și a lungimii mai scurte, e accesibil cu totul ușor din partea estică, din șaua care face legătura cu lanțul muntos învecinat, totuși, nu această parte a fost fortificată, ci din contră, ambele bastioane sunt pe partea vestică, ca și șanțul circular, care le apără pe acestea, deși această latură, din cauza abrupțimii mari și lungi, și așa e foarte greu de urcat. În schimb, e adevărat, că de pe partea aceasta, se poate vedea până departe, aceasta domină până departe valea Dumitrei...

Soarta e ciudată. Odinioară, a fost scaun al unor mari domni, loc ce mișuna de viață, de care poate era înspă-mântată o zona întinsă, acum e ruină, morman de ruine, și în afară de căutătorii de comori, doar câte un mistreț mai trăiește în ea, și nu se mai teme de ea nimeni, fetele ies și singure după lăcrămioare, a uitat-o toată lumea, nici măcar în povestire nu mai trăiește, a cui a fost, când a fost?

Și la aceasta acum nici nu mai putem răspunde. Dar cert e, că deși acest mod de zidire în acea zonă există încă și azi în modul de zidire al gardurilor-modul de zidire al peretelui, modul de construcție-deși planul ar corespunde-nu e modern și nu e medieval. Acesta e întărit în mod hotărât de faptul, că arhiva apropiatei Bistrițe nu știe nimic despre această cetate, și nici populația zonei nu știe nimic, în afară de faptul, că a fost construită de uriași, dar nu-i așa, dacă atunci cetatea ar fi trăit, neapărat ar fi rămas o urmă în arhivele minuțios păzite ale sașilor, sau în povestirile poporului. Dar nici aici nu există nici o urmă indicatoare. Dar nici nu în această epocă trebuie să-i căutăm obârșia. E mai veche aceea, însă nu e romană, chiar romană nu e, fiindcă cu aceasta corespunde și mai puțin sistemul de poziționare și construcție, și în afară de asta, acest teritoriu cădea deja în afara așezărilor romane. Dar nu e nici construcție dacică, cel puțin după cunoștințele noastre actuale, modul de construcție al cetăților atribuibile cu siguranță dacilor (sistemul de fortificații al munților Orăștie-Sebeș), e cu totul diferit. Mai în urmă decât asta, nu putem însă merge. Deși în străinătate există cetăți bine cercetate, ce datează din timpuri mult mai vechi, în Transilvania-deși avem foarte multe ruine de cetăți-până acum nu s-a făcut nici o cercetare sistematică pe acest plan, și din această cauză, din lipsa materialului de comparație, nu avem încă curajul de a coborî în timpuri și mai vechi, ci din contră, ne întoracem în timpuri mai tinere, poate aici ne reușește s-o așezăm, sau poate măcar a marca acele puncte, unde eventual am putea căuta datarea ei mai apropiată.

Dacă vă amintiți, dragii mei cititori, scriitorii ce vorbesc despre expediția lui Traian, spun, că dacii, care nu au căzut pe câmpul de luptă și nu au căzut în robie, după încheierea luptelor, s-au retras din Dacia, și s-au așezat ca daci liberi în afara granițelor Daciei, ajunsă sub stăpânire romană, de unde-cum știm însă din alte locuri-au neli-niștit în mod repetat provincia Dacia a romanilor. Și dacă adăugați la asta, dragii mei cititori, faptul, că în Munții Harghitei, în afara zonei ocupate de către romani, mai mult, chiar pe linia aflată vizavi cu șirul de castre aflate lângă Brețcu-Comolău-Toplița-Odorheiu Secuiesc-Inlăceni-Sărățeni-Micăsasa-Gurghiu-Brâncovenesti-Orheiu Bistriței-Beclean, se găsește această cetate și o serie de alte cetăți, asemănătoare acesteia, ipoteza, că aceasta (ca și seria cetăților amintite) a fost cetatea dacilor liberi, e gata pe loc! Această ipoteză e întărită poate și de faptul, că cetatea noastră nu a fost întărită pe partea ce poate fi atacată mai ușor, ci dimpotrivă, pe partea care și așa nu necesita întărire, dar care cădea pe partea cu granița romană!

Însă gata cu supozițiile, ca pozitiv, putem sublinia, că această cetate nu provine nici de la ungurii și sașii evului mediu, nici de la cei ai epocii moderne, și nu e romană, și nici nu e din epoca înfloririi dacice, fiindcă acestea sunt total deosebite. În schimb, putem afirma și faptul, că provine de la o nație, a cărei majoritate era spre coloana Carpaților și granița o avea spre Șieu, de la o nație, care nu era de câmpie, ci era nație montană, de la o nație, care avea propriul, vechiul, dezvoltatul său mod de construcție a cetății.

Mai amplu decât atât, pe baza cunoștințelor noastre actuale, nu putem stabili, fiindcă în afara aceluia, despre care am stabilit că sigur nu e, poate fi și mai veche, fiindcă sunt și cetăți, ce provin din timpuri mai vechi, dar poate fi și mai nouă, fiindcă, să nu uităm, după Anonymus, cronicarul ungarilor, căpetenia blachilor, Gelou, avea cetate la Gilău; dar fiindcă în Transilvania, moda modului de construcție al acestora și al aceluia nu îl cunoaștem, nu e imposibil, ca cetatea să se dovedească, ca având tocmai această vârstă. Dar asta poate fi decisă numai după săpături sistematice științifice a întregii cetăți, a căror executare depinde numai de Comisia Națională a Monu-

mentelor, și cu prezentele rânduri, atragem atenția acestei comisii asupra importanței cercetării sistematice a cetății aflate în discuție, cât și asupra acelor a cetăților asemănătoare, cercetări cu care s-ar suplini pe de o parte omisiunile a zeci de ani, pe de altă parte s-ar clarifica, s-ar rezolva multe probleme istorice, naționale importante, ceea ce poate nici nu e o speranță și datorie de disprețuit.

N-o să vorbesc despre șanțul circular, aflat în hotarul Dumitrei, pe un munte, nu departe de cel de dinainte, dezvelirea relației lor o pot da numai săpăturile. Nu vorbesc nici despre biserica luterană a Dumitrei, și despre frumosul capitel și trunchi de epocă romanică, păstrate din biserica odinioarei abații, deși două piese la fel de frumoase, în Transilvania abia dacă mai sunt. Dar din contră, o să vorbesc despre monumentul megalitic, deosebit de prețios, din hotarul comunei Prislop, dacă preistoricienii nu se supără, că îndrăznesc să numesc megalitic și un monument mai recent. La vest de șosea, la circa un sfert-o jumătate de oră de urcuș încet, pe teritoriul unei foste cariere de piatră, în partea ei estică, se află o zonă netedă, plată, de circa 50-60 de pași, și spre mijlocul acesteia, pe latura estică a unui mic delușor, se află o mare lespede, crepată în mai multe bucăți. Lungimea ei e de aproape șase metri, iară lățimea întrece trei metri și jumătate. Mare păcat, că s-a rupt în două, mare păcat, că tocmai la una dintre cele mai interesante părți s-a exfoliat o parte din suprafața lepezii, fiindcă pe piatră, în execuție primitivă (contururile figurii marcate cu adâncire lată și adâncă de 2-4 cm), se află o figură în formă de dragon, a cărui cap și trup îndoit în două, se pot desluși destul de bine. Două adâncituri asemănătoare unor canale, duc de pe suprafața pietrei la cap, în timp ce de pe suprafața pietrei spre exterior, spre margini, merg cinci adâncituri de forma unor canale. Partea dinspre cap și dinspre picioare a pietrei e executată un pic asemănător unui loc de șezut (bancă), dacă acest lucru nu e o proprietate originală a ei.

Din Transilvania, monument megalitic nu prea e cunoscut, iară ceva asemănător cu acesta nu a apărut încă deloc. Loc al unui străvechi loc de sacrificii, altarul unui zeu vechi, uitat, care poate multă vreme putuse suge sângele evaporând, fierbinte, roșu al victimelor prin canalele conductoare de sânge, dar a trecut și asta, precum i s-au stins și victimele, nu mai e îngrozit nimeni de el, păstorul trece cu indolență pe lângă el, nimeni nu mai știe nimic despre el, cine a fost, ce a fost, când a fost? Răspuns nu putem da nici la acesta, doar cercetarea sistematică, științifică a teritoriului poate decide. Din Transilvania, cum am spus, așa ceva încă nu e cunoscut și astfel-în lipsă de material de comparație-vârsta nici nu i-o putem stabili. Dar pe baza monumentelor din străinătate, putem afirma, că a fost loc de sacrificiu. Dar altceva nu putem spune, și doar cu frică arătăm, că după basoreliefurile Columnei Traian, pe steagurile dacilor era dragon. E adevărat, că acolo trupul dragonului numai se îndoaie și nu se îndoaie în două, dar e adevărat și faptul, că dragonul, după cunoștințele noastre de până acum-în Transilvania-apare numai și numai pe monumentele dacilor...

Cu asta, ne și încheiem mica excursie. Cu trăsături pale, am prezentat două monumente deosebit de interesante ale Transilvaniei, care ambele-după observațiile noastre de până acum-pot fi atribuite, cu cea mai mare probabilitate, dacilor, și anume, dacilor liberi, pribegiți din fața jugului roman. Dar desigur, asta nu e o părere definitivă, acestea pot fi decise doar de săpătură sistematică, științifică, a cărei necesitate, importanță, o dedicăm încă odată atenției Comisiei naționale a monumentelor, cerând, ca și această ramură, până acum neglijată a arheologiei, s-o atragă în cercul ei de funcționare, pentru că tocmai în această ramură a arheologiei, în Transilvania nu s-a întreprins nici o cercetare.²⁸ Și doar atât să-mi mai îngăduiți, dragii mei cititori, să-i mulțumesc domnului maior Marțian, că mi-a prilejuit ocazia de a atrage atenția asupra acestor două deosebit de interesante, importante monumente ale noastre, ocazie, cu care le cer cititorilor mei dragi, să nu treacă indiferenți pe lângă rămășițele asemănătoare, să nu arunce vechile obiecte de fier, metal, piatră, vasele, monezile, ce apar cu ocazia aratului, săpatului, ci cu notarea exactă a locului și modului descoperirii, să le trimită în Institutul de Numismatică și Arheologie al Universității din Cluj, fiindcă dumneavoastră, ca laici, nu puteți ști, că uneori, un mic ciobuleț modest, un vechi fier, ce importanță are asupra istoriei naționale, iară întregirea acesteia, e cea mai

28 Autorul acestor rânduri a umblat la fața locului în mai 1921 și articolul și l-a scris încă în iunie 1921, dar din cauza unei întâmplări nefericite, numai acum a putut apare sub tipar. De la redactarea acestui articol, a apărut și studiul domnului Marțian „Urme din războaiele romanilor cu daci” (Publicațiile Comisiunii Monumentelor istorice. Secțiunea pentru Transilvania I.), pe a cărei Pag. 28 și Fig. 17, prezintă și în scris, și în desen, cetatea de la Dumitra. Între cele două descrieri, sunt mai multe diferențe, dar aceste diferențe nu sunt mari. Cel mai important e, că atunci, când am fost acolo împreună, am putut stabili, că cele două bastioane ale părții vestice sunt încă legate în exterior de un șanț, mai departe, că domnul Marțian atribuie cu siguranță construirea cetății dacilor liberi, pe când eu nu afirm asta foarte hotărât. Însă cum nici unul dintre noi nu are destule dovezi în mâini pentru decidera definitivă a problemei, până la săparea cetății noastre, trebuie să încheiem armistițiu în disputa noastră.

strânsă îndatorire a fiecărui român adevărat, nu-i așa? Așa să și faceți, prețuiți rămășițele trecutului, eu măcar sper, că asta așa o să și fie!

Fond Marțian, dos. LV/177.

85. Bistrița, 20.10.1926 – H. Reinerth se scuză față de J. Marțian, că din cauza faptului că s-a prelungit călătoria de studii din România, că nu mai poate vizita săpătura lui. Îi promite că o să-i facă o vizită în anii următori, când o să aibe mai mult timp disponibil. Reinerth îi trimite lui Marțian o broșură de popularizare despre săpăturile din Federseemoore, cu salutari cordiale și sotiei lui.

Bistritz, den 20.10.26
S(einer) H(ochwürdigen)
Herrn Major Martian

Nassod

Sehr geehrter Herr Major!

Da meine Studienfahrt durch Rumänien viel länger gedauert hat, als ich das vorgesehen hatte, ist es mir zu meinem größten Bedauern nun nicht mehr möglich Ihrer so freundlichen Einladung zu folgen u(nd) die gerade für mich so wichtige Fundstelle zu besichtigen. Ich muß mich damit trösten, dass ich in einem der nächsten Jahre hoffentlich mit größerem zeitlichen Spielraum wieder nach Siebenbürgen komme u(nd) Sie dann wieder um die Erlaubnis eines längeren Besuches bitten werde.

Einstweilen lege ich Ihnen als Gruß eine meiner/kleinen, volkstümlichen Veröffentlichungen bei, die Sie mit unseren Ausgrabungen im Federseemoore bekannt machen wird.

Mit wiederholtem herz(ichen) Dank u(nd) den besten Grüßen u(nd) Empfehlugen an Ihre werte Frau Gemahlin

Bleibe ich Ihr ergebener
H. Reinerth

Fond Șotropa, pach. II, dos. 23, nr. 1.

86. Tübingen, 23.11.1926 – Reinerth îl înștiințează pe Marțian că începând cu 1 ianuarie 1927 o să apara anual revista „Nachrichten der Anthropologischen Gesellschaft” și o să informeze în secțiunea „Urgeschichtliche Forschungen” periodic despre noile rezultate din acest domeniu. Revista este dedicată și științelor înrudite: antropologiei și etnologiei, conținând informații și despre săpături, excursii de studii, personalia etc. Astfel de informații nu au voie să depășească jumătate de coloană, în timp ce prezentarea unor noi descoperiri să nu depășească ½ pagină de tipar.

Deutsche Anthropologische Gesellschaft.
Generalsekretär: Prof. R. R. Schmidt.
Tübingen/Schloss
Tübingen, den 23. November 1926
Tgl.Nr. 1040/HR
Betr: Nachrichtenblatt
Herrn
Major a. D. J. Martian

Nossod

Sehr verehrter Herr Major,

Die Nachrichten der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft, die mit dem 1. Januar 1927 in monatlicher Folge erscheinen, werden, als in ihrem ersten Jahrgang, unter dem Abschnitt „Urgeschichtliche Forschungen” über alle Neuergebnisse unseres Fachgebietes fortlaufend berichten. Inhaltlich soll in erster Linie das auch für unsere Nachbargebiete, Anthropologie und Ethnologie, besonders Wichtige betont und berücksichtigt werden, zeitlich, ist als obere Grenze der Abschluss der Völkerwanderungszeit anzunehmen. Innerhalb dieses Rahmens sind uns Berichte und Hinweise auf Ausgrabungen, Forschungsreisen, zusammenfassende Untersuchungen, Personalien, in Gleichem Maße erwünscht.

Wir wären Ihnen zu Dank verpflichtet, wenn Sie sich entschließen könnten, uns aus Ihrem Arbeitsgebiet kurze, zusammenfassende Berichte oder Einzelbeiträge zu liefern, die freilich monatlich nicht mehr als ½ Spal-

ten umfassen dürfen. Für Originalbeiträge, die etwa einen besonders wichtigen, unveröffentlichten Fundgegenstand, eine seltene Ausgrabung oder dgl. Behandeln, ist 1 Druckseite einschließlich der evtl. Abbildung in Strichätzung oder Autotypie vorgesehen.

Die Beiträge bitte ich bis zum 15. jeden Monats einzureichen; sie erschienen dann jeweils in den ersten Tagen des nächsten Monats. Redaktionsschluss für das Jahreshft ist der 10. Dezember ds. J.

Indem ich Ihren Beiträgen mit größtem Interesse entgegen sehe,
zeichne ich mit vorzüglicher Hochachtung und besten Grüßen
als Ihr ergebener

H. Reinerth

stellv(ertretender) Generalsekretär der DAG Brief folgt in nächster Zeit

Fond Şotropa, pach. II, dos. 21, nr. 2.

87. Tübingen, 28.03.1927 – *La începutul scrisorii Reinerth își exprimă regretul că fiind plecat la săpături n-a primit articolul (manuscrisul) lui Marțian, care s-a strecurat la lucrările deja publicate. Ca atare îi trimite acuma revista „Nachrichten” (der Anthropologischen Gesellschaft Nr. 4/1927, despre altarele preistorice cu mențiunea că nu sau putut publica cele două fotografii, în care nu s-ar fi putut recunoaște suficiente detalii, încercând să scutească astfel de critica unor cercetători cu îndoieli. Reinerth își exprimă nădejdea, că articolul lui Marțian îi încurajează pe cei care cercetează locuri de cult (Kultstätten) preistorice, multumindu-i pentru citatele trimise din lucrarea lui Densușianu „Dacia preistorică”. R. îl informează pe M. că pleacă pentru doua sau două luni și jumătate în Grecia (Kreta, Pelopones și Thessalia) pe urmele culturii doriene și somatice, pentru elucidarea problemei abordate a originii lor.*

În continuare R. îl mai informează pe M. despre Congresul de Antropologie care se ține în luna septembrie la Köln și despre cel international care are loc la Amsterdam. Cu multă amabilitate R. îl invita pe M. să participe la aceste două manifestări științifice, dar și la săpăturile de la Buchen lângă Federseemoor, 800 a. Chr. unde se află o așezare fortificată cu palisade, pe care o numește „Troja germană”, de unde ar putea vizita și lacul Bodensee / cu așezările cu palafite cercetate de R., n.n./. În continuare R. îl roagă pe M. ca să-i fotografieze în a doua comuna aflată între Năsaud și Bistrița (pe drumul de țară) într-o curte o împletitură de nuiel, care nu este astupată cu lut, ca analogie pentru casele găsite de el din epoca bronzului la Buchen, dar și case colibe („Blockhütte??) acoperite cu paie, care pe acolo nu se mai găsesc.

În ce privește sabia albaneză din colecția lui M. Reinerth declară că mai așteaptă un răspuns autorizat

Deutsche Anthropologische Gesellschaft

Generalsekretär Prof. R. R. Schmidt / Schriftleitung

Der „Nachrichten“ Dr. H. Reinerth / Tübingen Schloss

Tübingen, den 28.3.27

S(einer) H(ochwürden)

Herrn Major a.D. J. Martian

Nassod

Sehr verehrter Herr Major!

Ihr freundliches erstes Schreiben, mit welchem Sie uns den Beitrag über Ihre praehistorischen Altäre vermitteln, ist erst auf langen Umwegen in meinen Besitz gelangt. Ich war zu Ausgrabungen und Vorträgen im Herbst u(und) Winter viel verreist u(nd) da wurde Ihre Sendung versehentlich unter die bereits erledigten Manuskripte der „Nachrichten“ eingeordnet. Erst Ihr zweites Schreiben klärte dann rasch über alles auf u(nd) heute kann ich Ihnen mitteilen, dass Ihr wertvoller Beitrag soeben (in Heft 4/1927) erschienen ist. Die Abbildungen werden Sie darin vermissen, da beide photographischen Aufnahmen Einzelheiten nicht erkennen lassen und (in) diesem Falle die Zahl der Zweifler immer sehr groß ist, so habe ich allen diesen unnötigen Anfechtungen den Boden genommen und von der Wiedergabe abgesehen. Ich hoffe, dass Ihr Beitrag überall die Anregung gibt, die so sehr vernachlässigte Frage der prähistorischen Kultstätten wieder in Angriff zu nehmen. Das wäre ein sehr wesentlicher Fortschritt, den wir dann Ihnen zu verdanken hätten.

Ganz besonders danke ich Ihnen auch für die Vermittlung der sehr bezeichnenden Textstellen aus „Densușianu’s Dacia preistorica“. Ich habe sie gut verwerten können. In den nächsten Tagen reise ich wieder nach Griechenland, um besonders auf anthropologischem Gebiet die angeschnittenen Herkunftsfrage noch in einigen Punkten zu untersuchen. Ich werde hauptsächlich auf Kreta, im Pelopones und in Thessalien arbeiten,

wo die dorischen Reste – auch somatisch – heute noch am klarsten zu erkennen sind. In 2-2 ½ Monaten denke ich alles erledigt zu haben und kann dann an die Niederschrift meines Buches herangehen. Im Laufe des Winters hoffe ich es zu dem Druck zu bringen – doch bis dann heißt es – neben allem anderen – noch tüchtig arbeiten.

Wie Sie aus den überschickten „Nachrichten“ ersehen, findet unser nächster Kongress vom 14.-18. September in Köln statt. Anschließend tagt die Intern(ationale) Gesellschaft f(ür) Anthropologie u(nd) Urgeschichte in Amsterdam. Haben Sie nicht Lust dabei zu sein? Die Mühe der Reise würde sich gewiß lohnen und ich würde mich auch sehr freuen, dort mit Ihnen einige anregende Tage / zu verbringen. Im August, September u(nd) Oktober grabe ich in unserem „deutschen Troja“, einer mit alten Holzteilen, Befestigungsanlage und Häusern erhaltenen Wasserburg bei Buchen in Federseemoor von 800 v. Chr. Ich erlaube mir, sie auch dazu höfl(ich) einzuladen. Buchen bietet eine stimmungsvolle Moorlandschaft u(nd) sehr gemütlichen Aufenthalt, außerdem ist der viel besungene Bodensee in kurzer Eisenbahnfahrt sehr schnell zu erreichen. Also überlegen Sie bitte auch diesen Plan.

Sehr viel lieber würde ich freilich auch in diesem Jahr nach Siebenbürgen kommen u(nd) in Ihrem geheimnisvollen Samoschtal besuchen, aber dafür bleibt mir 1927 leider keine Zeit!

Nun noch eine große Bitte, Auf der Autostrecke Nasso-Bistritz sah ich im ersten oder zweiten Dorfe hinter Nassod, hinter der Straße eine Stallung mit einer nicht mit Lehm verstrichen Flechtwand. Es kann sogar die Füllung eines Tores gewesen (sein). Genau erinnere ich mich darauf nicht mehr, nur die Flechtwand habe ich noch in allen Einzelheiten im Gedächtnis. Sie hatte den Aufbau [urmează schița cu împletitura de nuiele].

Wäre es Ihnen möglich, falls Sie gelegentlich vorbeifahren u. die Stelle wieder erkennen die Flechtwand zu photographieren. Sie bildet die genaue Parallel für ausgezeichnet erhaltene, ebensolche Flechtwände aus der spätbronzezeitlichen Wasserburg Buchen und ich würde gerne das Bild diese „lebendige“ Flechtwand in das Wasserburg-Werk einfügen. Außerdem bin ich für Aufnahmen von alten Blockhütten mit ursprünglichem Strohdach stets sehr dankbar, da es nur hier leider vollständig an solchen Beispielen einfacher Bauweise fehlt.

Doch nun möchte ich Ihre Geduld nicht länger in Anspruch nehmen. Ich hoffe, dass mein Brief Sie und Ihre werte Gemahlin in bester Gesundheit und voller Schaffensfreude antrifft!

Ihr albanischer Säbel ist bei einigen Ethographen gewesen, eine befriedigende Antwort hoffe ich aber erstrecht zu bekommen. Ich schreibe dann wieder.

Schicken Sie uns recht bald wieder etwas Neues für die Nachrichten!

Mit herz(ichen) Grüßen u(nd) Empfehlungen an Ihre Frau Gemahlin auch von meiner Mutter,
bleibe ich Ihr sehr ergebener

Dr. H. Reinerth

Einige Hefte der Nachrichten folgen in den nächsten Tagen!

Fond Șotropa, pach. II, dos. 23, nr. 3.

88. Tübingen, 30.01.1928 – *Două fragmente, probabil din scrisori diferite.*

Primul fragment: *Reinerth cere scuze pentru întârzierea răspunsului, din cauza lipsei îndelungate la săpăturile de la Buchen.*

Fragmentul al doilea: *De aici rezultă ca M. ar mai fi trimis lui R. o scrisoare, în legătură cu o călătorie a lui Marțian la săpăturile de la Köln, care în loc să ajungă la Tübingen a ajuns Wiesbaden-Nauheim unde Reinerth se afla (la săpături?). R. își exprimă dorința ca M. să-i trimită ceva nou din rezultatele activității sale.*

Urgeschichtliches Forschungsinstitut Schloss Tübingen

Tübingen, den 31.1.-28

101/28 Abt. Vorgesch.

S(einer) H(ochwürden)

Herrn

Major a. D. J. Martian

Nașod

Sehr verehrter Herr Major!

Nach so langen Schweigen, freue ich mich, Ihnen wieder einige Zeile senden zu können u(nd) hoffe, dass Sie mir die säumige Beantwortung Ihrer verschiedenen Schreiben – die Sie von mir nunmehr schon gewohnt sind – nicht all zu übel genommen haben.

Die Ausgrabungen in der []burg Buchen haben mich diesmal
Lipsesc câteva rânduri!...

Wir würden uns freuen, wieder etwas Neues aus Ihrem Arbeitsgebiet darin zu haben.

Daß ich an der Sache mit Wiesbaden-Nauheim wirklich ganz unschuldig war, werden Sie inzwischen eingesehen haben. Niemand hätte Sie lieber in Köln oder auf dem Ausgrabungsfelde begrüßt als gerade ich. Hatte ich mich doch schon Wochen vorher auf Ihr Kommen gefreut. Einmal ist mir scheinbar auch beträchlich(!) auch das Pech passiert, dass ich statt Nauheim-Wiebaden auf die Adresse meines Briefes schrieb, aber der letzte Brief, der nach Tübingen zurückkam, trug die richtige Anschrift und das Vermerk: Adressat abgereist.-

Hoffentlich treffen wir uns in einem der nächsten Jahre auf deutschem Boden! Dann werde ich es geschickter anfangen u(nd) Sie einfach irgendwo abholen!

Ihre Wünsche zum neuen Jahre erwidere ich auf herzlichste! Ob es mir vergönnt sein wird, diese wieder [...] eiß nich nicht, Zuerst heißt es [.....]

Lipseşte sfârşitul!

Fond Şotropa, pach. II, dos. 23, nr. 6.

89. Cluj, 9 martie 1929 – *Eugen Barbul, directorul Bibliotecii Universităţii din Cluj²⁹ îi mulţumeşte pentru donarea definitivă a unui act de la 1599 purtând semnătura lui Mihai Viteazu.*

Biblioteca " Universităţii Regele Ferdinand I" din Cluj

Nr. Ad 743

1923 Cluj 9 martie 1929

Domnule Maior,

Am onoare a confirma reprimirea adresei noastre No 743/1923 din 23 octombrie 1923 cu care am recunoscut că aţi depozitat la Biblioteca Universităţii Regele Ferdinand I din Cluj actul de donaţiune a familiei baron Huszar din 1 Decembrie 1599 semnat de Mihai Viteazu reserbându-vă însă dreptul de proprietate al actului susnumit.

Cu restituirea acestei adrese, am înţeles că Dvoastră renunţaţi pentru totdeauna de proprietatea actului şi doriţi a dona pe vecie Bibliotecii noastre.

Domnule Maior! Noi primim această donaţiune şi vă exprimăm pentru gestul frumos cele mai călduroase mulţumiri.

Primiţi Domnule Maior, asigurarea deosebitei mele stime şi consideraţiuni.

Director general,

E. Barbul

Năsăud

DSale Domnului

Iulian Marţian

Maior în rezervă

Fond Şotropa, dos. 20, nr. 67.

90. Cluj, 1929 – *Romulus Vuia, directorul Muzeului Etnografic, în legătură cu serbările Unirii şi propunerea de transferare a bisericii de lemn din Nimigea de Sus.*

Muzeul Etnografic al Ardealului

Cluj

No.621929

Stimate Domn,

Vă mulţumim pentru răspunsul D-voastră preţios, ce-aţi binevoit a ne trimite la circulara noastră referitor la pregătirea serbărilor populare ce vor avea loc la Cluj cu ocazia marilor sevări ale Unirii.

În baza răspunsului vom cere dela persoanele indicate să organizeze două grupuri din regiunea D-voastră şi anume:

1. Un grup de vre-o 20-30 persoane reprezentînd portul popular. Persoanele din acest grup vor prezenta şi dansul „Someşana”
2. Un grup de căluşari din valea Gurghiului.

Vă suntem recunoscători pentru informaţia din urmă deoarece concursul jocurilor de căluşari este un punct important din programul nostru. În cazul cînd şi acest an se vor produce la Sf. Gheorghe vom merge pentru acea

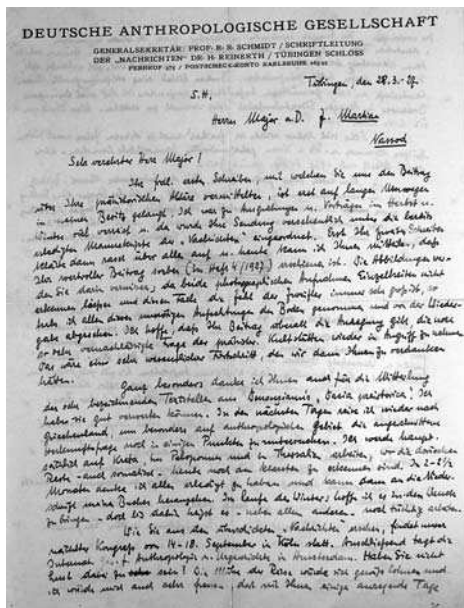
²⁹ După moartea sa familia a donat acestei instituţii aproape 900 de cărţi şi periodice, 46 manuscrise, 120 stampe, hărţi şi documente.

zi la fața locului spre a alege cel mai bun grup de dansatori. Ne-am bucura mult dacă cu acea ocazie am putea fi însoțiți de D-voastră. Tot cu acea ocaziune vom putea cerceta și biserica din Nimigea de sus recomandată de D-voastră pentru a fi transportată la Cluj.

Exprimîndu-Vă din nou mulțumirile noastre pentru informațiunile prețioase ce ați binevoit a ne da, vă rugăm să binevoiți a primi asigurarea deosebitei noastre stime.

Director
Romul Vuia

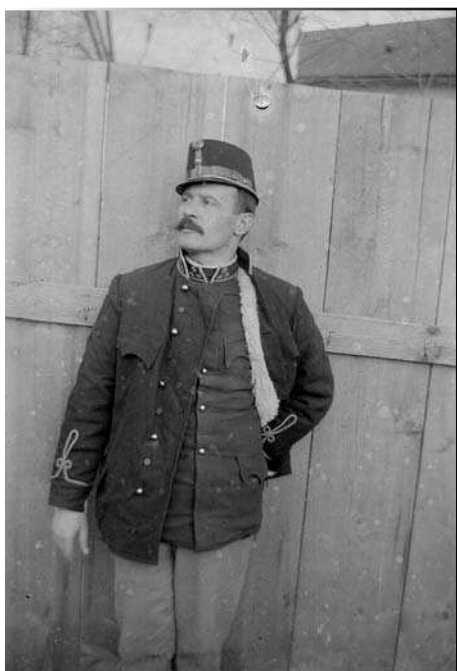
Fond Șotropa, dos. 20, nr. 77.

Scrisoarea lui H. Reinerth din 28.03.1927

Lt. Iulian Marțian în fața unor ruine

Iulian Marțian

Iulian Marțian cu soția Ida (născută Goldschmidt)

Le patrimoine transylvain dans la correspondance de Iulian Marțian

(Résumé)

La correspondance de Iulian Marțian, collectionneur et homme d'affaire de Năsăud, ancien officier de l'armée habsbourgeoise, explorateur passionné des stations archéologique et bon connaisseur des monuments historiques de la Transylvanie, auteur de nombreux articles et travaux historiques, nous permet de reconstituer ces contacts avec toute une série de personnalités autochtones ou étrangères qui ont fait appel à ses connaissances et à sa riche collection d'antiquités. La passion et la curiosité qui les pousser vers l'étude des vestiges historiques, son désir constant de faire connaître et protéger les monuments de la vallée de Someș, ses donations généreuses adressées à des institutions muséales et académiques se retrouvent dans les échanges épistolaires qui ont été conservés.

Dans le cadre de la Commission pour les Monuments Historiques- Section de la Transylvanie, il s'est fait remarqué comme un des membres les plus actifs par ses nombreuses initiatives qui ont bénéficié d'une soutenance unanime. Son dialogue épistolaire entretenu avec Alexandru Lapedatu, Michael Csaki et Constantin Daicoviciu met au jour ses efforts et son attention mis au service de la défense et de la connaissance des monuments historiques. Les lettres envoyées par Márton Roska représentent des émouvants souvenirs d'une amitié durable et d'une passion commune pour l'archéologie, mais aussi de leur générosité envers le très prometteur jeune secrétaire de la Commission, Constantin Daicoviciu. Les épîtres envoyées par Josef Szombathy de Wien, Hans Reinert de Tübingen sont les preuves du prestige dont jouissait « l'amateur des antiquités » de Năsăud, dans le monde savant.